

**JAARRAPPORT
STICHTING KRÖLLER-MÜLLER MUSEUM
2019**

INHOUDSOPGAVE

- 3 Voorwoord
- 6 Bestuursverslag
- 60 Bijlagen
- 75 Jaarrekening

Hoofdingang museum.

VOORWOORD

In 2019 passeerde het Kröller-Müller Museum voor het eerst sinds 2003 de grens van 400.000 bezoekers: op 31 december stond de teller op 405.428. Dat is een gegronde reden om trots te zijn. Niet in het minst omdat verreweg de meeste tentoonstellingen dit jaar werden samengesteld uit de eigen collectie. De twee hoofdtentoonstellingen, *Het begin van een nieuwe wereld. De ontwikkeling van de moderne sculptuur* en *Het leven getekend. Werken op papier 1850-1950*, lieten een schat aan vaak zeer lang niet of zelfs nooit eerder getoonde werken zien. De tentoonstellingen kregen veel waardering en deden veel bezoekers weer eens beseffen hoe rijk en veelzijdig de collectie van het Kröller-Müller is.

De buitenlandse tentoonstellingen van het Kröller-Müller, doorgaans met werken van Vincent van Gogh en tijdgenoten, waren eveneens succesvol. De tentoonstellingen dragen bij aan de zichtbaarheid en de bekendheid van het museum in het buitenland en worden steeds meer benut voor marketing en publiciteit. Inmiddels zijn tot in 2023 afspraken gemaakt met buitenlandse partners.

Ook in eigen huis blijft de collectie van werken van Van Gogh en de overige grote moderne meesters een grote trekker voor bezoekers uit binnen- en buitenland. Net als veel andere musea profiteert het Kröller-Müller van de groeiende groep mensen met culturele belangstelling én vrije tijd.

Tegelijkertijd is het in een steeds diverser wordende samenleving van belang om zoveel mogelijk mensen te blijven bereiken. Met de succesvolle educatieve programma's en door samenwerking met de gemeente Ede en omliggende gemeenten, komt een divers palet aan basisscholen in contact met het museum. Met projecten als de Digitale Scheurkalenders worden groepen bereikt voor wie een museumbezoek minder voor de hand ligt.

Aan de fysieke toegankelijkheid van het museum wordt veel aandacht besteed. Met als resultaat dat het Kröller-Müller in maart door Stichting De Zonnebloem werd uitgeroepen tot het meest toegankelijke museum van Nederland. Hierbij werden de gastvrijheid en hulpvaardigheid van de goed getrainde medewerkers in het bijzonder gewaardeerd.

Door digitalisering kunnen ook mensen buiten het museum worden bereikt. Projecten als de *Tijdlijn*, de ontwikkeling van een digitale marketingstrategie en het steeds meer digitaal toegankelijk maken van de collectie zijn in dit opzicht van groot belang en zullen ook in de komende jaren prioriteit krijgen.

De groeiende bezoekersaantallen van de laatste jaren geven ook wel reden tot enige bezorgdheid. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat onze bezoekers intens en in rust kunnen blijven genieten van de kunst, zoals we hen beloven? We zijn ons ervan bewust dat in het zomerhoogseizoen en op dagen dat veel scholen het museum bezoeken, deze belofte onder druk staat. Ook de capaciteit van voorzieningen als restaurant, winkel en garderobe wordt ruimschoots overschreden.

In 2017 is begonnen met een onderzoek naar de mogelijkheden van een uitbreiding van het Kröller-Müller. Met een royaler museumgebouw, met meer ruimte voor collectie en tentoonstellingen en met beter geoutilleerde voorzieningen voor de bezoekers, van restaurant en

winkel tot ontvangstruimtes voor scholen, kunnen we de belofte aan onze bezoekers blijven waarmaken. Op grond van onze wensen heeft Tadao Ando Architect & Associates de afgelopen periode gewerkt aan een uitbreidingsstudie, die begin 2020 zal worden afgerond. Dan kunnen naar verwachting ook verdere stappen worden gezet ten aanzien van de haalbaarheid, het ontwerp, het vergunningetraject en de financiering.

Intussen heeft het Kröller-Müller voor het bestaande gebouw en de organisatie het duurzaamheidscertificaat BREEAM-NL In-Use behaald. Op de onderdelen Beheer en Gebruik wordt de score 'Excellent' gehaald. Hiermee is het Kröller-Müller Museum het best scorende museum ter wereld.

Bij alle goede ontwikkelingen bracht het afgelopen jaar ook zeer droevig nieuws: eind juli moest Zakelijk directeur Rinus Vonhof wegens ziekte zijn taken definitief neerleggen. Zijn betekenis voor het museum is enorm geweest en ook als persoon heeft hij de organisatie decennialang kleur gegeven. Maar niet alleen voor het museum, ook voor alle collega's was zijn vertrek zeer ingrijpend en verdrietig. Desondanks kon, met volle medewerking van de Ondernemingsraad en alle betrokkenen, snel in zijn opvolging worden voorzien: op 1 augustus begon Frits de Vogel als nieuwe Zakelijk directeur.

In 2019 werd de directiestructuur gewijzigd en ging het Kröller-Müller naar een driehoofdige directie, bestaande uit Algemeen directeur Lisette Pelsers, Zakelijk directeur Frits de Vogel en per 1 oktober Commercieel directeur Winfred Voordendag.

Tot slot willen we als nieuw directieteam graag benadrukken hoe belangrijk de gulle bijdragen en steun van particulieren en fondsen steeds weer zijn voor het realiseren van onze ambities. De resultaten van het Helene Kröller-Müller Fonds en de betrokkenheid van onze donateurs bij het fonds zijn van grote waarde. Ook het belang van de BankGiro Loterij kan niet genoeg worden benadrukt. De jaarlijkse bijdrage uit de opbrengst van de loterij is onmisbaar voor het financieren van aanwinsten voor de collectie. Onze Raad van Toezicht willen we zeer bedanken voor de samenwerking in het afgelopen jaar.

Op het moment dat dit Jaarrapport wordt vastgesteld, is de wereld in de greep van het Coronavirus. Conform de richtlijnen van het RIVM en de maatregelen van de regering heeft het Kröller-Müller Museum met ingang van 13 maart de deuren gesloten voor publiek, voorsnog tot 1 juni. De sluiting heeft directe gevolgen voor de bezoekersinkomsten in Otterlo, op de langere termijn komen mogelijk ook de inkomsten uit het buitenlandse bruikleenverkeer in gevaar. Het ministerie van OCW werkt aan een noodplan om de culturele instellingen te ondersteunen. Over de reikwijdte daarvan valt nu nog niets te zeggen.

In deze uitzonderlijke situatie gaat, nog meer dan anders, onze grote dank uit naar onze collega's, die met hun kennis en kunde, hun energie en enthousiasme 2019 weer tot een mooi Kröller-Müllerjaar hebben gemaakt. En die nu adequaat en met grote betrokkenheid hebben gereageerd op de onverwachte ontwikkelingen van de laatste twee weken.

Otterlo, 24 maart 2020

Lisette Pelsers, algemeen directeur
Frits de Vogel, zakelijk directeur
Winfred Voordendag, commercieel directeur

Bezoeker in de Van de Veldeleugel.

BESTUURSVERSLAG

A. ALGEMEEN

STICHTING KRÖLLER-MÜLLER MUSEUM

De Stichting Kröller-Müller Museum is op 14 maart 1928 opgericht. Het museum oefent zijn activiteiten uit in de rechtsvorm van een stichting.

MISSIE

In lijn met het levensdoel van oprichtster Helene Kröller-Müller luidt de missie van het museum:

Als internationaal toonaangevend museum wil het Kröller-Müller Museum zijn Nederlandse en buitenlandse gasten optimaal laten genieten van de wereldberoemde collectie van werken van Vincent van Gogh en zijn tijdgenoten én van de kunstenaars die na hen bepalend zijn gebleken in de kunstgeschiedenis.

Het Kröller-Müller Museum positioneert zich als museum voor moderne en hedendaagse kunst en hanteert daarbij de volgende waarden: vooraanstaand, internationaal, stijlvol en ontspannen. Uit onderzoek blijkt dat bezoekers vooral worden aangetrokken door de internationale topkwaliteit van de collectie, de op een na grootste Van Goghcollectie ter wereld, de beeldentuin en door bijzondere tentoonstellingen. De ligging in de prachtige natuur van Het Nationale Park De Hoge Veluwe speelt een belangrijke rol bij het onderscheidend vermogen van het Kröller-Müller Museum. Het museum is werkelijk uniek en elk seizoen anders. De belofte aan de bezoekers van het museum luidt dan ook:

Nergens anders ter wereld geniet je zo intens van de kunst door de fenomenale collectie en de unieke ligging midden in de prachtige natuur.

Het museum stelt bezoekers in staat te genieten en te ontspannen. Zonder wachtrijen, 'time-slots', bloktijden en andere beperkingen kom je in het Kröller-Müller driehonderdveertien dagen per jaar dicht bij de kunst.

B. GANG VAN ZAKEN GEDURENDE HET VERSLAGJAAR EN DE SITUATIE PER BALANSDATUM

OPERATIONEEL

Bezoekers

In 2019 ontvangt het Kröller-Müller Museum 405.428 bezoekers in Otterlo. De prognose van 360.000 bezoekers wordt hiermee ruimschoots gehaald. De laatste keer dat het museum meer dan 400.000 bezoekers heeft geteld was in 2003, toen met veel activiteiten de 150ste geboortedag van Vincent van Gogh werd herdacht. In 2018 ontving het museum 397.312 bezoekers.

Het aandeel Museumkaarthouders komt met 99.437 uit op 24,5% van het totaalbezoek.

In het buitenland trekt het museum ruim 1 miljoen bezoekers, met tentoonstellingen in Kopenhagen, Houston, Londen, Milaan, Tokyo en Potsdam.

Hiermee komen in totaal ruim 1,5 miljoen mensen fysiek in aanraking met de collectie van het Kröller-Müller Museum.

Tentoonstellingen

Uit de collectie

Voor het tentoonstellingsprogramma van 2019 wordt rijkelijk geput uit de eigen collectie van het Kröller-Müller Museum.

De zomertentoonstelling *Het begin van een nieuwe wereld. De ontwikkeling van de moderne sculptuur* laat de ontwikkeling van de moderne sculptuur vanaf ongeveer 1880 tot de jaren zestig van de twintigste eeuw zien door de ogen van Bram Hammacher, directeur van het museum van 1948 tot 1963. Hij slaagde erin een beeldencollectie bijeen te brengen als volwaardige tegenhanger van de schilderijencollectie van Helene Kröller-Müller. In de loop van de jaren wist Hammacher werken te verwerven van onder anderen Alexander Archipenko, Jean Arp, Julio Gonzalez, Barbara Hepworth, Jacques Lipchitz, Marino Marini, Henry Moore en Auguste Rodin. De tentoonstelling omvat ook latere aanwinsten, soms gedaan ter aanvulling op de Hammacher-collectie. Een van de belangrijkste is *Le commencement du monde* van Constantin Brancusi, het beeld dat de inspiratie vormt voor de titel van de tentoonstelling. Bij de tentoonstelling verschijnt een publicatie met teksten van Isabelle Bisseling en Jurriaan Benschop.

In het najaar toont *Het leven getekend. Werken op papier 1850-1950* een selectie van 150 werken uit de meer dan 4.500 tekeningen, pastels, aquarellen en prenten van het museum uit de periode 1850-1950, waarvan de meeste zelden worden getoond. De unieke en zeer gevarieerde presentatie van werken op papier van onder anderen Jozef Israëls, Suze Robertson, Georges Seurat, Jan Toorop, Bart van der Leek, Pablo Picasso, Alexander Bogomazov en Charley Toorop geeft een inblik in het leven in de late negentiende eeuw en de eerste decennia van de twintigste eeuw.

Zaaloverzicht tentoonstelling *Het leven getekend*

Zaaloverzicht tentoonstelling *Het begin van een nieuwe wereld*

Het leven getekend wordt geflankeerd door de presentatie *Les Parisiens. Karikaturen van Honoré Daumier*. In deze karikaturen becommentarieert Daumier op onverbloemde en humoristische wijze de handel en wandel van zijn stadse tijdgenoten.

Richard Long. From the river is samengesteld uit werken die Long maakte met materiaal uit de Avon en andere rivieren: vloerwerken van door de rivier meegevoerde stenen en takken, maar ook 'schilderingen' met modder. Voor de tentoonstelling worden de *River Avon mud circles*, die Richard Long in 1984 op een van de museummuren aanbracht, weer tevoorschijn gehaald.

Het populaire werk "*The Paintings*" (*with Us in the Nature*) van het Engelse kunstenaarsduo Gilbert & George wordt voor het eerst sinds 2012 weer getoond, samen met sculpturen van Giuseppe Penone, Nicholas Pope, Bill Woodrow en Kazuo Kadoyama. Verbindend thema is de complexe relatie tussen mens en natuur.

Ook de *IJstafels* van Jan van Munster komen sinds decennia weer op zaal. De drie tafels, bedekt met een fragiele laag flonkerende ijskristallen, vormen het stralende middelpunt van de tentoonstelling *Jan van Munster. In motion 1970 -> 2020*.

Charlotte Posenenske

Lexicon van oneindige beweging is de eerste Nederlandse museale solotentoonstelling van Charlotte Posenenske, een van de belangrijkste Duitse minimalisten. De werken van Posenenske zijn gemaakt van goedkope materialen en bestaan uit series in een onbepaalde oplage. Volgens een aantal regels kunnen ze – ook door anderen – steeds opnieuw worden gemaakt en met elkaar worden gecombineerd. Voor de tentoonstelling worden dan ook meerdere werken speciaal gemaakt. Met haar radicale en 'democratische' opvattingen over materiaal, productie en auteurschap heeft Posenenske een belangrijke stempel gedrukt op de conceptuele en minimalistische kunst van de jaren zestig.

In 1968 laat Posenenske de kunstwereld achter zich om sociologie te gaan studeren, maar haar werk en haar opvattingen bieden nog steeds aanknopingspunten voor jongere generaties kunstenaars. In het museum reageren Ruth Buchanan en Yeb Wiersma op het werk van Posenenske met installaties die balanceren op de grens tussen kunst en dagelijks leven.

De tentoonstelling wordt samengesteld door Suzanne Wallinga en Eloise Sweetman, in nauwe samenwerking met de Charlotte Posenenske Estate in Frankfurt.

Vestibulum

Eind 2018 is onder de titel *Vestibulum* een nieuwe reeks experimentele tentoonstellingen van start gegaan in de voormalige, door Henry van de Velde ontworpen entree van het museum. In *Vestibulum* reageren hedendaagse kunstenaars met het maken van nieuw werk op de collectie en de geschiedenis van het Kröller-Müller Museum en / of op het specifieke van de plek. Na de eerste presentatie van Maria Barnas volgen in 2019 tentoonstellingen van Lucas Lenglet en Wineke Gartz.

Susan Philipsz

In september 2019 wordt uitgebreid herdacht dat 75 jaar geleden Operatie Market Garden heeft plaatsgevonden. Naar aanleiding hiervan wordt voor het eerst de zogenoemde schuilkamer van het museum opengesteld, waar in de Tweede Wereldoorlog de kunstcollectie

Tentoonstelling Charlotte Posenenske. *Lexicon van oneindige beweging.*

Charlotte Posenenske, *Serie D Vierkantrohren* 1967/2019.

van Helene Kröller-Müller lag opgeslagen. Het geluidskunstwerk *The Wind Rose* van Susan Philipsz begeleidt de bezoeker op zijn weg naar de kelder met acht atonale tonen die zijn gegeneerd door het blazen op een hoornschelp. De schuilkelder opent opnieuw voor het publiek in april 2020.

Tentoonstellingen in het Kröller-Müller Museum

ALS KUNST JE LIEF IS

30 september 2018-3 februari 2019

VESTIBULUM 1: MARIA BARNAS.

SONG FOR THREE ROOMS

17 november 2018-31 maart 2019

BARRY FLANAGAN

1 december 2018-28 april 2019

WITH US IN THE NATURE

16 februari-5 mei 2019

HANNE DARBOVEN. WENDE 80

16 februari-15 september 2019

RICHARD LONG. FROM THE RIVER

23 februari-19 mei 2019

VESTIBULUM 2: LUCAS LENGLET.

AND ALL THE UNTILLED AIR BETWEEN

20 april-22 september 2019

JAN VAN MUNSTER.

IN MOTION 1970 -> 2020

4 mei-13 oktober 2019

CHARLOTTE POSENENSKE.

LEXICON VAN ONEINDIGE BEWEGING

18 mei-15 september 2019

HET BEGIN VAN EEN NIEUWE WERELD.

DE ONTWIKKELING VAN DE MODERNE

SCULPTUUR

1 juni-29 september 2019

ANDREW LORD. THIRTY PIECES. SORROW.

(FOR T)

1 juni-27 oktober 2019

SUSAN PHILIPSZ. THE WIND ROSE

19 september-27 oktober 2019 (en terugkeer in voorjaar 2020)

LES PARISIENS. KARIKATUREN VAN

HONORÉ DAUMIER

21 september 2019-12 januari 2020

CAI GUO-QIANG. INOPPORTUNE:

STAGE TWO

28 september 2019-19 april 2020

HET LEVEN GETEKEND.

WERKEN OP PAPIER 1850-1950

12 oktober 2019-19 januari 2020

LOES VAN DER HORST.

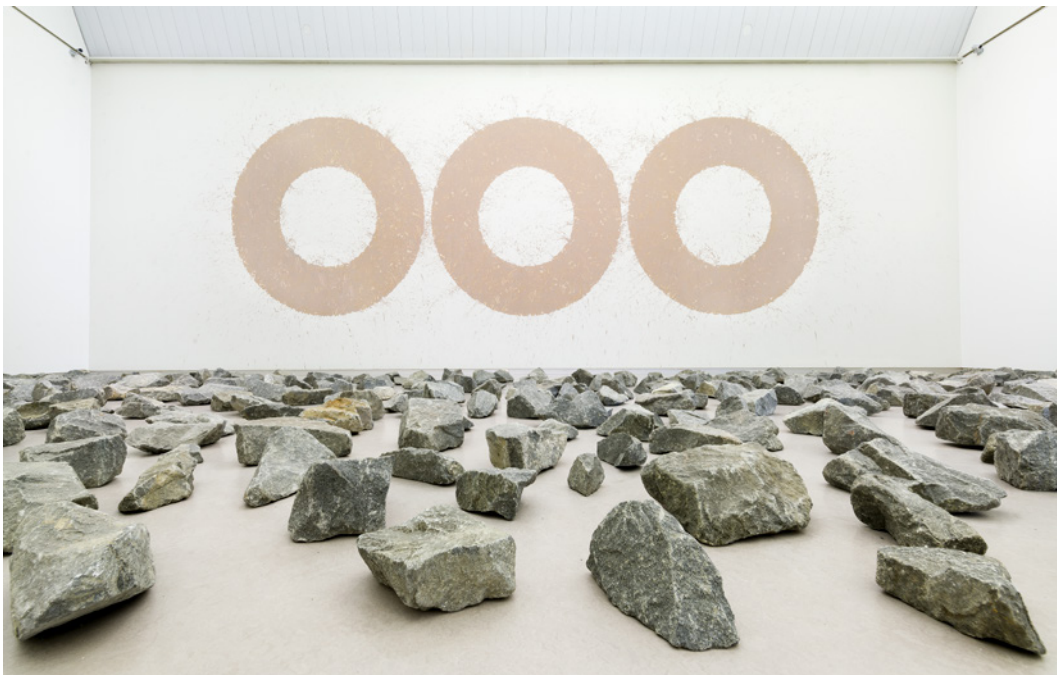
TEKENINGEN VOOR DE RUIMTE

19 oktober 2019-1 maart 2020

VESTIBULUM 3: WINEKE GARTZ.

LE RÊVE, LA ROUTE, LE MUR

19 oktober 2019-29 maart 2020

Tentoonstelling *Richard Long. From the river.*

Tentoonstellingen in het buitenland

Ook in 2019 worden tentoonstellingen georganiseerd met buitenlandse partners.

VAN GOGH. THE RHYTHM OF THE WORLD

Arken Museum of Modern Art, Ishøj (Kopenhagen)

1 september 2018-20 januari 2019

84.000 bezoekers (in 2019)

VAN GOGH AND BRITAIN

Tate Britain, Londen

27 maart-11 augustus 2019

Ruim 400.000 bezoekers

VINCENT VAN GOGH: HIS LIFE IN ART

Museum of Fine Arts Houston

10 maart-27 juni 2019

In samenwerking met het Van Gogh Museum

233.859 bezoekers

IMPRESSIONIST DREAMS OF THE FAR EAST

24 Ore Cultura, Milano

Museo delle Culture di Milano, Milano

1 oktober 2019-2 februari 2020

25.000 bezoekers (in 2019)

THE HIGHLIGHTS OF VINCENT VAN GOGH: HIS LIFE THROUGH ART

Hata Foundation, Tokyo

The Ueno Royal Museum, Tokyo

10 oktober 2019-12 januari 2020

300.000 bezoekers (in 2019)

VAN GOGH. STILLEBEN

Museum Barberini, Potsdam

26 oktober 2019-februari 2020

97.614 bezoekers (in 2019)

Tentoonstelling *Lucas Lenglet*. *And all the untilled air between.*

Communicatie en marketing

Tentoonstellingscampagnes

Voor twee tentoonstellingen wordt in 2019 een communicatiecampagne opgezet: *Het begin van een nieuwe wereld* en *Het leven getekend*.

Voor beide tentoonstellingen is een multimediale campagne opgezet. Uit onderzoek blijkt dat bezoekers zich door meer dan één medium laten informeren over een tentoonstelling. De website en de nieuwsbrief van het museum en de nieuwsbrief van de Museumkaart worden net iets vaker genoemd als antwoord op de vraag 'hoe bent u geattendeerd op de tentoonstelling?' dan reclamespots op radio en tv, advertorials en artikelen in tijdschriften, dag- en weekbladen en berichten in sociale media. De kracht van de campagnes zit ook in de herhaling in de verschillende media op verschillende momenten tijdens de tentoonstelling.

Het begin van een nieuwe wereld. De ontwikkeling van de moderne sculptuur

De communicatie rond de zomertentoonstelling *Het begin van een nieuwe wereld. De ontwikkeling van de moderne sculptuur* richt zich op het 'verhaal' van Bram Hammacher, de eerste (naoorlogse) directeur na Helene Kröller-Müller en op zijn - geslaagde - ambitie om een toonaangevende verzameling beeldhouwkunst op te bouwen en de realisering van zijn grote droom, de opening van de beeldentuin in 1961. Een selectie van werken uit de tentoonstelling van bekende en minder bekende kunstenaars zorgt voor een sterke visuele ondersteuning van de communicatieboodschap.

De communicatiemiddelen (een trailer, een tv-reclamespot, advertorials en advertenties, digitale banners, gevelbanieren en een serie beelden voor buitenreclame) worden ontwikkeld met een studio voor communicatie en design. Interbest, de exploitant van de grote reclamemasten langs de Nederlandse snelwegen, sponsort de buitencampagne. Sculpturen uit *Het begin van een nieuwe wereld* worden geprojecteerd op grote digitale schermen langs de drukste snelwegen van Nederland. In totaal worden 22 beelden (van de ruim honderd tentoongestelde werken) getoond in evenzoveel uitingen.

Naar aanleiding van de tentoonstelling verschijnen zo'n vijftig artikelen in kranten en tijdschriften. Volkskrant Magazine spreekt van 'Een schitterende sculptuurcollectie van wereldniveau'. Het museum organiseert drie lezingen en twee concerten bij *Het begin van een nieuwe wereld*.

Tijdens de tentoonstelling trekt het museum 172.573 bezoekers.

Het leven getekend. Werken op papier 1850-1950

Het leven getekend wordt geprofileerd als een buitenkans voor liefhebbers. Frequente museumbezoekers komen graag naar tekeningen kijken. Belangrijke boodschap is het gegeven dat veel werken zelden of nog nooit het daglicht hebben gezien. Ook worden de namen van bekende kunstenaars opgenomen in de communicatie: Isaac Israëls, Jan Toorop, George Breitner, Georges Seurat, Paul Signac, Odilon Redon, Pablo Picasso en Piet Mondriaan.

**Kröller
Müller**

HET BEGIN VAN EEN NIEUWE WERELD

De ontwikkeling van de
moderne sculptuur,
door de ogen van
Bram Hammacher,
directeur van het
Kröller-Müller Museum
1948 tot 1963.

Bram Hammacher – een klinkende naam, dat zeker. Maar niet een die je direct doet denken aan het Kröller-Müller Museum. Toch heeft deze oud-directeur het museum in Otterlo mede vormgegeven. Letterlijk, want hij is de grote man achter de beeldentuin van het Kröller-Müller. Zijn verhaal staat centraal in de fascinerende tentoonstelling Het begin van een nieuwe wereld.

DE PASSIE VAN HELENE
Maar het verhaal begint natuurlijk bij Helene Müller, geboren in Duitsland in 1869. De winstgevende zaken van haar Nederlandse echtgenoot Anton Kröller stellen haar in staat om kunst te verzamelen. Tussen 1907 en 1922 koopt

ze werken Van Gogh, Picasso, Mondriaan en vele anderen. Bijna 12.000 stuks. Zo ontstaat een van de grootste particuliere kunstcollecties uit de twintigste eeuw. In 1938 opent het Kröller-Müller Museum zijn deuren. Tot aan haar overlijden in 1939 is ze directeur van het museum.

DE DROOM VAN BRAM
Bijna tien jaar later wordt Bram Hammacher directeur van het museum. Meteen bij zijn aantreden kiest Hammacher voor een nieuwe koers: hij wil de ontwikkeling van de moderne beeldhouwkunst op internationaal niveau in beeld brengen. In de loop van de jaren weet Hammacher voor Otterlo werken te verwerven van Auguste Rodin, Antoine Bourdelle en Raymond Duchamp-Villon; van Alexander Archipenko, Julio Gonzalez, Jacques Lipchitz en Ossip Zadkine; van Barbara Hepworth en Henry Moore. En van Constant Permeke, Jean Arp en Marino Marini. Hij slaagt erin, een beeldencollectie bijeen te brengen – voor binnen en buiten – die een volwaardige tegenhanger is van de schilderijencollectie van Helene Kröller-Müller. Hammachers grote droom is de verwezenlij-

king van een beeldentuin. In 1961 is het zover: onder grote internationale belangstelling wordt de tuin geopend. Het concept, een labyrintachtige tuin, waarin de natuur en de beeldhouwkunst als gelijkwaardig worden opgevat, is destijds volkomen nieuw en revolutionair. Vanaf dit moment is het Kröller-Müller een van de belangrijkste internationale musea voor moderne sculptuur.

De tentoonstelling omvat ook latere aanwinsten, soms gedaan ter aanvulling op de Hammachercollectie. Een van de belangrijkste is *Le commencement du monde* van Constantin Brancusi, het beeld dat de inspiratie vormde voor de titel van de tentoonstelling.

Op 18 augustus en 22 september organiseert het museum een lezing onder de titel 'Beelden van binnen naar buiten'.

Ga naar kroellermuller.nl/agenda. Aanmelden kan bij info@kroellermuller.nl. Voor praktische informatie en tickets, zie www.kroellermuller.nl.

Advertorial

Buitencampagne

Museum-TV maakt in opdracht een mini-documentaire, een promo en sociale media-teasers. Tekenaar Siegfried Woldhek bespreekt met de conservator de meest bijzondere werken op papier. Naast museum-TV maakt een radio- en tv-campagne onderdeel uit van de betaalde promotie. In oktober en in de aanloop naar de kerstvakantie zijn de spots te horen op Radio 1 en te zien op NPO 1 in het ster- en cultuurblok.

De persbenadering is succesvol. *Het leven getekend* krijgt veel aandacht in diverse dag- en weekbladen, magazines en kunsttijdschriften, zowel print als digitaal. Er verschijnen circa 35 artikelen.

In 2019 trekt het museum 69.431 bezoekers tijdens de tentoonstelling.

Voor de promotie van de andere tentoonstellingen en presentaties in het museum worden eigen media gebruikt, zoals de website, de nieuwsbrief en sociale mediakanalen. Voor alle tentoonstellingen en activiteiten wordt een persbericht opgesteld en verstuurd aan selecties uit het ruim 800 adressen tellende persbestand (ruim 400 Nederlandse adressen en 400 buitenlandse adressen). Ook wordt af en toe een advertorial in specifieke kunstbladen ingekocht.

Zie verder *Bijlage 1: Publieksonderzoek Als kunst je lief is* op pagina 61.

Pers

Regelmatig krijgt het museum aanvragen van binnenlandse en buitenlandse pers voor interviews, het bezoeken van tentoonstellingen en voor het maken van filmopnames. Zo is het programma *Kelder & Klöpping* te gast en ook *Man en Kunst* besteedt aandacht aan het museum. *Het begin van een nieuwe wereld* is te zien in het programma *Nu te zien*.

Steeds vaker krijgt het museum een podium tijdens persconferenties van grote bruikleententoonstellingen, zoals bij de opening van *Vincent van Gogh: His Life in Art* in Museum of Fine Arts Houston en van *Van Gogh. Stilleben* in Museum Barberini in Potsdam.

Internationale marktwerking

Het museum is op het gebied van de buitenlandse (groeps-)marktwerking zeer actief in België en Duitsland. Vlaanderen en Nordrhein-Westfalen zijn belangrijke 'tweede thuismarkten', die ook in 2019 verder zijn ontwikkeld. Zo worden acties opgezet om een e-mailadressenbestand op te bouwen voor de nieuwsbrief, die ook in het Duits wordt gepubliceerd. Tot de doellanden behoren ook China, Frankrijk, Groot-Brittannië, Italië, Japan, Spanje en de Verenigde Staten. Voor deze landen biedt het museum materialen in de betreffende talen aan zoals de brochure, factsheets, een nieuwsbrief, arrangementen en audiotours. Aan Japan, China (inclusief Taiwan) en de Verenigde Staten wordt in 2019 meer aandacht gegeven dan aan de rest van de doellanden in Europa.

De gereserveerde audioguides door touroperators en door individuele bezoekers uit het buitenland nemen toe. In 2020 zal een Spaanstalige audiotour worden gelanceerd, waarmee het museum alle bezoekersinformatie in acht talen aanbiedt voor de doelmarkten.

In 2019 presenteert het Kröller-Müller Museum zich weer tijdens verschillende toeristische beurzen, beurzen voor de reisindustrie en salesmissies.

Persconferentie in Museum Barberini, Potsdam.

Het museum is, samen met zo'n 55 andere Nederlandse musea, attracties en organisaties, met een eigen desk aanwezig in de Hollandstand op de Internationale Tourismus Börse in Berlijn. Het museum is één van de vijf deelnemers aan een salesmissie naar Osaka en Tokyo. Onder leiding van de afdeling Japan van het Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen bezoekt het museum samen met het Mauritshuis, Escher in het Paleis, Royal Delft en Rotterdam Partners in vier dagen tijd twintig grote pakketsamenstellers, mediabedrijven en KLM. Tijdens een ontvangst in de Nederlandse ambassade in Tokyo wordt het museum aan een groep van zestig touroperators en reisagenten gepresenteerd. Het Kröller-Müller Museum is met de tweede grootste Van Goghcollectie erg bekend en geliefd in Japan.

Met een delegatie van vijftien Best of Holland partners participeert het museum voor de derde keer in de USTOA Annual Conference & Marketplace in Orlando. Doel is om een duurzame relatie op te bouwen met touroperators.

In het najaar vindt de zogenoemde Global Travel Trade Show plaats in Scheveningen. Op uitnodiging van het Nederlandse Bureau voor Toerisme en Congressen vinden er speeddates plaats met 26 touroperators uit tien verschillende landen. In dezelfde week ontvangt het museum een 'familiarization trip' van 25 Chinese touroperators. Een groot aantal van hen zal het Kröller-Müller in het reisprogramma voor aankomende jaren opnemen.

De Chinese markt wordt via twee kanalen bewerkt: door middel van ChinaLab onder leiding van het Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen en met NextPortChina, een digitaal marketingbureau gericht op de Chinese markt. In september ontvangt het museum 150 Chinese studenten van Nederlandse universiteiten tijdens het door NextPortChina georganiseerde Chinese New Student Event.

Impressie New Student Event, NextportChina.

In september wordt een salesreis naar Vlaanderen gemaakt. Een van de directe resultaten is een partnerschap met Davidsfonds, een organisatie vergelijkbaar met de Nederlandse Vrije Academie.

De database met toeristische partners bestaat inmiddels uit ruim 1.100 adressen. De contacten van het museum ontvangen twee keer per jaar een nieuwsbrief. Hiermee wordt het netwerk geïnformeerd over relevante zaken voor de toeristische branche zoals nieuwe tarieven, voucherovereenkomsten, tentoonstellingen, aanwinsten, grote restauraties, wisselingen in de Van Goghgalery, salesactiviteiten en beurzen waar het museum aanwezig is.

The Green Art Heart

In het voorjaar van 2019 ontwikkelt het museum in samenwerking met het Edese multimedia-bedrijf Lukkien *The Green Art Heart*: een animatiefilm waarin de USP's van het museum worden uitgelicht. De animatie wordt in eerste instantie ontwikkeld voor de KLM Non Schengen Lounge, maar wordt ook gebruikt in andere uitingen voor de zakelijke en toeristische markt, samen met een salesposter en ansichtkaarten. De films zijn ontwikkeld in acht talen en worden gebruikt bij beurzen en salesmissies.

Expats

Het museum zet met name tentoonstellingscampagnes in voor het bereiken van de expats in Nederland. De boodschap, de specifieke doelgroepen en de media-inzet verschillen per tentoonstelling. Onder meer met online specialisten die schrijven over het museum werkt het museum aan de naamsbekendheid onder deze doelgroep. Mediapartner Holland Times geeft een maandkrant uit, waarin regelmatig redactionele artikelen over het museum, de beeldentuin en tentoonstellingen zijn opgenomen.

Partners

In 2019 start een pilot met Tours & Tickets, die dagexcursies vanuit Amsterdam naar het Kröller-Müller Museum aanbiedt in combinatie met een bezoek aan Van Gogh-dorp Nuenen.

Als founding partner van Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen werkt het museum samen om meer inzicht te krijgen in de Veluwebezoeker door middel van een speciaal partnerprogramma. Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen streeft naar meer (buitenlands) bezoek in de regio, meer bestedingen en een langer verblijf van toeristen. Samen met het Kröller-Müller Museum en circa zevenhonderd partners worden campagnes ontwikkeld om de regio onder de aandacht te brengen.

Net als in 2018 is het museum in 2019 partner in de campagne Kunst Holland van het Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen. Samen met het Rijksmuseum, Escher in het Paleis, het Mauritshuis en Mondriaan & De Stijl wordt een campagne gemaakt die is gericht op de herhaalbezoeker uit Nordrhein-Westfalen, Nedersachsen en Vlaanderen.

Bezoekersevaluatie en prijsonderzoek

In april 2019 start een nieuwe bezoekersevaluatie. Het onderzoek beslaat een heel jaar. In mei 2020 volgt de rapportage, die naast eerdere onderzoeksresultaten wordt gelegd om ontwikkelingen te signaleren.

Samen met Het Nationale Park De Hoge Veluwe is het Kröller-Müller opdrachtgever voor het uitvoeren van een prijsonderzoek door Motivaction. In december 2019 wordt de eindrapportage gepresenteerd.

De doelstelling van het prijsonderzoek is om museum en park inzicht te geven in de optimale prijsstrategie, op grond waarvan zij gezamenlijk en ieder afzonderlijk de prijsstrategie voor de komende jaren kunnen bepalen. Het onderzoek biedt inzichten in onder andere:

- De huidige prijsbeleving van het park, het museum en van beide.
- De invloed van de entreeprijs op het keuzeproces voor een bezoek van het park en / of museum.

Bezoekers bij *La grande Pénélope* van Antoine Bourdelle.

- De optimale prijszetting voor een entreebewijs van het park, het museum en voor de combinatie.
- De mening over kosten voor parkeren buiten of in het park.
- De acceptatie van een aanvullend tarief voor speciale tentoonstellingen in het Kröller-Müller Museum.

Stichting Van Gogh Europe

Het museum is samen met het Van Gogh Museum Amsterdam en Van Gogh Brabant founding partner van Van Gogh Europe, opgericht in 2012. Doel van de stichting is om Van Goghs erfgoed in Europa zo breed mogelijk toegankelijk te maken. Aan de strategische pijlers toerisme en promotie worden educatie en Europese waarde toegevoegd. Het Kröller-Müller coördineert de heruitgave van de consumentenbrochure en een actualisatie van www.vangogheurope.eu. De #followvangogh campagne die in 2017 en 2018 is ontwikkeld, wordt herhaald.

Online marketingstrategie

In 2019 wordt, in samenwerking met marketingbureau Afdeling Online, een begin gemaakt met het formuleren van een online marketingstrategie. Online marketing neemt een steeds belangrijker plek in binnen de communicatiemix. In 2020 zal de strategie worden doorgevoerd.

Facebook

Op Facebook groeit het aantal (inter)nationale volgers van 26.880 in 2018 naar 29.330 in 2019, waarvan onder anderen 35% Nederlanders, 9% Belgen, 6% Amerikanen, 4,7% Duitsers en 4,2% Italianen. Met betaalde campagnes wordt aandacht gegenereerd voor de tentoonstellingen *Het begin van een nieuwe wereld* en *Het leven getekend*. Hiermee bereikt het museum in totaal ruim 246.000 personen.

Campagnes rond de lancering van een nieuw onderdeel van de *Tijdslijn* (de periode van directeur Rudi Oxenaar) en het tachtigjarig bestaan van het museum in 2018 met een link naar de *Tijdslijn* bereiken in totaal ruim 188.000 personen.

Een eindejaarscampagne bereikt ruim 58.650 personen.

Instagram

Instagram blijft het hardst groeiende online medium, ook voor het museum. Het aantal volgers stijgt van 19.422 in 2018 naar 35.615 in 2019. De betaalde campagnes voor Facebook zijn ook ingezet op Instagram, wat mede zorgt voor deze groei. In 2019 is samengewerkt met 'influencers' uit een jonge cultuurgeïnteresseerde doelgroep. Met een betaalde Instagrampost over de tentoonstelling *Het leven getekend* bereiken zij 10.502 personen en met een story nog eens 1.730. Op Facebook bereikt het bericht 8.192 personen.

Google AdGrants campagnes

De (non-profit) Google AdGrants campagnes dragen bij aan het internationale bereik van de online collectie, aan betrokkenheid bij het museum en aan de kaartverkoop. In 2019 zijn ruim 747.000 impressies, ruim 94.800 clicks naar de website en 755 kaartverkoppen gerealiseerd.

Google Display Network campagnes

Met een banner campagne wordt de tentoonstelling *Het begin van een nieuwe wereld* onder de aandacht gebracht van een breed cultuurminnend publiek in Nederland, Vlaanderen en Nordrhein-Westfalen. De banners zijn vertoond in de context van premium sites tegen lage

kosten (nu.nl, volkskrant.nl, marktplaats.nl, demorgen.be, standaard.be, spiegel.de, rp-online.de, Volkskrant, Trouw, Parool). Dit alles resulteert in ruim 3.3 miljoen vertoningen en ruim 5.700 website-bezoeken.

In 2019 start een doorlopende corporate banner campagne in Nederland, Vlaanderen en Nordrhein-Westfalen. De campagnes zijn gericht op branding van het museum met als secundair doel kaartverkoop. Er zijn drie varianten: beeldentuin, Veluwe en Van Gogh. In totaal levert dit ruim 196.000 vertoningen op en 98.000 website-bezoeken.

YouTube campagnes

Via YouTube wordt bereik gerealiseerd door retargeting, waarmee bezoekers worden uitgenodigd om terug te keren naar de website van het Kröller-Müller. Ze krijgen een promotiefilm voor het museum te zien die gemaakt is door buitenlandse vloggers. Door de video's ook aan te bieden aan bezoekers van de collectiepagina is gewerkt aan een grotere zichtbaarheid van het museum onder internationale kunstliefhebbers. In totaal zijn tussen mei en oktober 2019 ruim 13.900 impressies (aantal keer dat de vlogs als advertentie zijn gestart) en ruim 2.000 weergaven (aantal keer dat de vlogs minimaal 30 seconden zijn bekeken) gerealiseerd.

Samenwerking met het Van Gogh Museum

Vanaf 2018 wordt binnen de sociale mediakanalen van het Van Gogh Museum ook gebruik gemaakt van werken uit de Kröller-Müllercollectie. Met tags wordt naar het Kröller-Müller Museum verwezen. Het Van Gogh Museum heeft ruim 4,5 miljoen internationale volgers op sociale media

Supporterschap gemeente Ede

In 2019 wordt het supporterschap van de gemeente Ede ondergebracht bij de nieuwe stichting Ede Marketing. De bijdrage van € 20.000 wordt grotendeels besteed aan de openstelling van de schuilkelder van het museum in het kader van de herdenking van *Operatie Market Garden*. De herdenking speelt een belangrijke rol voor de gemeente Ede in verband met de luchtlandingen op de Ginkelse Heide en vele andere lokale gebeurtenissen in de periode 1944-1945.

Los van het supporterschap helpt het museum de gemeente Ede bij het nadenken over een mogelijke museale invulling van de Frisokazerne, gelegen nabij het nieuw te ontwikkelen station Ede-Wageningen. Op deze locatie wordt het World Food Centre gerealiseerd. Het museum vindt het van belang om Ede te ondersteunen in haar (internationale) ambities en stimuleert de gemeente om gebruik te maken van de internationale reputatie en merkkracht van het Kröller-Müller.

Museum Plus Bus

Stichting Museum Plus Bus, een samenwerkingsverband van veertien Nederlandse musea, richt zich op groepen senioren die door hun lichamelijke conditie, geïsoleerde leefomgeving of financiële situatie niet zelfstandig op pad kunnen. Sinds 2008 verwelkomt het museum groepen van de Museum Plus Bus. Dankzij de steun van de BankGiro Loterij en haar deelnemers is het mogelijk om de ouderen een geheel verzorgd arrangement aan te bieden. In 2019 maakt de Museum Plus Bus dankzij de bijdrage van de Bank Giro Loterij en door de samenwerking met Stichting Vier het Leven meer ritten dan ooit tevoren, waarvan 31 naar het Kröller-Müller.

Museum Plus Bus

Zakelijke ontvangsten in het Kröller-Müller Museum

Jaarlijks vinden er zowel tijdens als buiten openingstijden evenementen en ontvangsten plaats. Begunstigers van het museum, waaronder de BankGiro Loterij, Hof Hoorneman Bankiers, Dirkszager Legal & Tax, de gemeente Ede en bedrijven zoals het UWV, de Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden en De Nederlandsche Bank, organiseren in 2019 een evenement voor hun (externe) relaties. De inkomsten uit commerciële evenementen stijgen met 18% ten opzichte van 2018.

Educatie

Algemeen

Digitale scheurkalender

De Digitale scheurkalender is een van de belangrijkste educatieve visitekaartjes van het Kröller-Müller Museum. De kalender krijgt internationaal erkenning met de toekenning van de prestigieuze ICOM International Best Practice Award 2019. De prijs wordt uitgereikt in september tijdens het driejaarlijkse ICOM-congres in Kyoto, en de app mag gepresenteerd worden aan een internationaal publiek tijdens een van de speciale sessies van ICOM International Committee for Education and Cultural Action. Musea in Rusland en België tonen belangstelling voor de ontwikkeling van een eigen scheurkalender.

Het platform wordt geoptimaliseerd en in 2019 uitgebreid met meerdere nieuwe kalenders onder meer over Valkenswaard, de Slag om Arnhem en voor Erfgoed Gelderland. Nieuwe doelgroepen worden actief opgezocht met een speciale kalender voor kwetsbare ouderen in verpleeghuizen en met een Internationale Schakel Klas-kalender, voor jongeren met een migratie-achtergrond, gericht op taalontwikkeling en gecompleteerd met een bezoek aan het museum. De Kunst bij de koffie-kalender krijgt een Engelse versie om internationale partijen kennis te laten maken met de mogelijkheden van het platform. De toetreding van nieuwe hubs en de lancering van de nieuwe kalenders zorgen voor een forse toename van gebruikers. De kalenders worden door meer dan 5.000 unieke bezoekers bekeken en gebruikt in de klas, het wijkcentrum of op andere locaties binnen en buiten Nederland. De gemiddelde bezoekduur is 09:24 minuten waarbij ongeveer 22 pagina's bekeken worden.

De stand in 2019 is zestien kalenders online, vijf in concept en 27 nationale en internationale ontwikkelpartners.

Art Collector Bordspel en Lespakket

In samenwerking met 999-games ontwikkelt het museum een analoog bordspel voor families en het onderwijs. Met het spel maken de deelnemers kennis met Helene Kröller-Müller en haar droomwens: de realisering van een museum met de grootste meesterwerken uit de moderne kunst. Met een lespakket (gratis downloadbare leskaarten) kunnen scholen (groep 8 PO, VMBO en HAVO / VWO) en individuele bezoekers, na het spel gespeeld te hebben, hun bezoek verder verdiepen. Op 21 oktober wordt het spel onder grote belangstelling van de pers gelanceerd: ruim veertig genodigden, waaronder Hester Veltman-Kamp (wethouder Cultuur, gemeente Ede), Eva Rovers (biografe van Helene Kröller-Müller), Melanie de Langen (programmamaker, Museumvereniging) en Lydia Rood (auteur) spelen het spel op zaal bij de schilderijen van Vincent van Gogh.

Lancing Art Collector.

Blind Dates

Sinds 2017 hebben de Blind Dates een vaste plek in het aanbod. Speciaal voor de grote tentoonstellingen verschijnen nieuwe Blind Dates: dit jaar onder andere over Picasso's *Uiltje* bij de tentoonstelling *Het begin van een nieuwe wereld*. De Blind Dates worden toegestuurd via de post en nodigen uit tot een creatief (voor)onderzoek naar een onbekend kunstwerk. In het museum volgt de 'echte' ontmoeting en is er een presentje. Voor het primair onderwijs is een speciale map ontwikkeld met verschillende Blind Dates die in de klas (of thuis) worden uitgevoerd en gemakkelijk kunnen worden gecombineerd met de bestaande lespakketten. Meer dan honderd families ontvangen een of meerdere Blind Dates; de onderwijsmap wordt tien keer toegestuurd, met in totaal tweehonderd individuele Blind Dates.

Website

In 2019 worden de projecten en producten van de afdeling educatie beter zichtbaar gemaakt op de website. Door het aanbod aan educatieve materialen in te delen in 'onderwijs' (onderverdeeld in kleuters, basisonderwijs, voortgezet onderwijs, hoger onderwijs en speciaal onderwijs), 'families' en 'interactie' zijn de verschillende activiteiten, lespakketten en -materialen beter terug te vinden voor de verschillende doelgroepen. Op de pagina 'interactie' worden de outreach- en participatieprojecten van het museum uitgelicht.

Evenementen

Museum Take Over

In het eerste weekend van januari presenteren het museum, Museum Arnhem en ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten de allereerste Museum Take Over. Dit evenement is de opvolger van de succesvolle Winterspelen. Het thema is 'Wat je lief is' en sluit aan bij de tentoonstelling *Als kunst je lief is*. De interdisciplinaire kerngroep wordt dit jaar bijgestaan door een projectleider / stagiair die zowel in Museum Arnhem als in het Kröller-Müller Museum werkzaam is. 1.036 mensen bezoeken het museum tijdens de Take Over waarvan ongeveer 180 bezoekers actief deelnemen aan de activiteiten.

Museumweek

Het museum neemt deel aan de Nationale Museumweek en zet zijn collectie hiermee in de schijnwerpers. Tijdens deze week spelen meer dan driehonderd bezoekers het digitale schilderspel *Schilderen met de meesters – dat kan ik ook!* Gedurende de week krijgen zo'n 210 families een gratis exemplaar van het Museumdobbelspel. Verder krijgen bezoekers het boek *Huh?! Aha Duh. Over de zin van onzin* van Emily Kocken cadeau. Het is het tweede Kunstgeschenk, waarmee het Instituut voor Kunst en Kritiek het denken over kunst wil stimuleren. Het instituut is een samenwerking tussen presentatie-instelling West Den Haag en het onderzoekscentrum Arts in Society van de Rijksuniversiteit Groningen. In totaal ontvangt het museum 9.573 bezoekers tijdens de Museumweek.

Concerten in de beeldentuin

In de eerste twee weekenden van augustus worden in samenwerking met het Nationaal Jeugd Orkest twee concerten in de beeldentuin georganiseerd. Het Belgische ensemble Dimlicht voert op 8 augustus werken uit van onder meer Ruben De Gheselle en Sergej Prokofjev. Het Nymphéas Trombonekwartet speelt op 15 augustus werken van onder meer Claude Debussy en Maurice Ravel.

De sprookjes van Degouve

Op 1 oktober vindt de lancering van het boek *De sprookjes van Degouve* van Lydia Rood plaats op zaal bij de werken van de kunstenaar. Het boek komt tot stand met een bijdrage van het museum.

Tentoonstellingen

Het begin van een nieuwe wereld. Kunstpakketje en Speurspel

In navolging van de Blind Dates wordt bij de tentoonstelling *Het begin van een nieuwe wereld* het Kunstpakketje ontwikkeld. Aan de hand van *Relief* (1960) van Alicia Penalba leren deelnemers vergulden en krijgen ze tegelijkertijd meer inzicht in het werk van Penalba. Families en andere groepen kunnen zich online inschrijven om een pakketje toegestuurd te krijgen. Tijdens het bezoek aan de tentoonstelling en nadien kunnen ze zelf aan de slag. De deelnemers worden uitgenodigd om de resultaten online te posten op Facebook of Instagram. De kunstpakketjes zijn een groot succes. Alle driehonderd exemplaren worden aangevraagd door families, scholen en individuen.

Naast het Kunstpakketje ontwikkelt het museum voor de tentoonstelling het speurspel *Spelen met de elementen* (in Nederlands en Engels). Aan de hand van vier speurkaartjes gaan families op zoek naar beelden van verschillende materialen in de tentoonstelling én in de beeldentuin. Het speurspel is gratis verkrijgbaar in het museum en wordt 1.500 keer meegenomen.

Het leven getekend – Tekenboek, leerprogramma's en tekendagen

Om bezoekers te stimuleren om zelf te tekenen in de tentoonstelling, ontwikkelt het museum een *Tekenboek* vol simpele tekenopdrachten en tips. Op de website zijn leerprogramma's te vinden om thuis nog verder te tekenen en experimenteren met werk op papier. Het *Tekenboek* is een doorslaand succes. De leerprogramma's worden tweehonderd keer bekeken.

In december organiseert het museum zes tekendagen verspreid over drie weekenden. Koojsje Koene is op 7 en 8 december aanwezig in de tentoonstelling. Zij tekent bezoekers in de tentoonstelling en helpt geïnteresseerde bezoekers, jong en oud, met de tekenopdrachten in het *Tekenboek*. Op 14, 15, 21 en 22 december is kunstenaar Iris Bakker aanwezig. Zij tekent op de ramen van het museum portretten van bezoekers. Haar tekeningen zijn een hit op sociale media en veel bezoekers komen nog eens terug om hun eigen portret te bewonderen. In totaal tekent zij meer dan 337 portretten. De tekendagen trekken veel bezoekers naar het museum. In totaal worden de Tekendagen door 4.021 mensen bezocht.

Doe- & Ontdekkaarten

Speciaal bij de tentoonstellingen *Het leven getekend* en *Lexicon van oneindige beweging*. *Charlotte Posenske* ontwikkelt het team Doe & Ontdekkaarten voor het primair onderwijs. Leerlingen worden uitgenodigd om aan de hand van kleine opdrachten specifieke werken in de tentoonstellingen nader te onderzoeken. De ontdekkaarten zijn een aanvulling op de lespakketten en zijn te downloaden voorafgaand aan het bezoek van de tentoonstellingen.

Iris Bakker tekent portretten van bezoekers op een tekendag.

Primair onderwijs

Lespakketten online

Het museum biedt voor het onderwijs online een tool aan waarmee leerkrachten hun eigen lesprogramma kunnen samenstellen met boekjes voor begeleiders en werkboekjes voor de kinderen. Alle materialen van de educatieve basispakketten (*Filosoferen met beelden / schilderijen* en *Zwaan zoekt een vriendje*) zijn hier te bekijken, te downloaden, te mailen én naar eigen inzicht te combineren, in voorbereiding op het museumbezoek. De scholen met een Schoolkaart ontvangen een gratis inlogcode. De tool wordt in 2019 gebruikt door 832 unieke gebruikers, het instructiefilmpje wordt ongeveer 150 keer bekeken.

Filosofeerteam

Het Filosofeerteam bestaat in 2019 uit zes teamleden en wordt verschillende keren ingeschakeld voor speciale aanvragen. Binnen het *Pr8 Cultuurprogramma* van de gemeente Arnhem informeren de leden leerkrachten en ouders over het museumbezoek, tijdens teamuitjes worden leerkrachten uitgedaagd zelf te filosoferen en ze begeleiden het bezoek dat de scholen brengen binnen het programma *Mijn Beeldentuin*. In 2019 begeleidt het Filosofeerteam zeven scholen tijdens hun bezoek en verzorgt het team tien informatiebijeenkomsten.

Samenwerkingen gemeentes / cultuurbemiddelaars

In samenwerking met gemeenten (en bemiddelaars) wordt bijgedragen aan (lokale) kunst-educatie. In het vijfde jaar van het *Pr8 Cultuurprogramma* van de Gemeente Arnhem bezoeken 1.302 Arnhemse kinderen het museum. Het programma levert 29 nieuwe Schoolkaart-houders op. De Gemeente Ede verlengt wederom het project met gratis busvervoer. Zo'n 1.600 kinderen en begeleiders bezoeken het museum. Daarnaast werkt het museum actief samen met cultuurbemiddelaars in Apeldoorn, Nunspeet en Zutphen. Het aanmeldsysteem op de website maakt dat er meer en beter contact is, en het museum denkt actief mee over een goed inhoudelijk programma.

Mijn beeldentuin-Ede

Met steun van Gemeente Ede en in samenwerking met Cultura krijgt het succesvolle project *Mijn beeldentuin* voor het derde jaar op rij een vervolg. In 2019 is de beurt aan de Eben Haezerschool, Cavaljeschool, Callunaschool en Het Startpunt. In totaal maken 563 leerlingen een eigen kunstwerk geïnspireerd op de collectie van het Kröller-Müller Museum. Acht klassen bezoeken het museum in het kader van dit project en er worden vier trainingen voor leerkrachten georganiseerd. Alle exposities worden enthousiast ontvangen door leerlingen, ouders, leerkrachten én omwonenden.

Voortgezet onderwijs

Schoolkaart

De succesvolle introductie in 2018 van de Schoolkaart voor het voortgezet onderwijs wordt in 2019 bestendigd. Voor € 150 hebben scholen toegang tot het museum en tot alle educatieve programma's. De kaart zorgt voor directer contact met de scholen, een betere (inhoudelijke) kwaliteit van het bezoek en voor meer binding. Bovendien kunnen de schoolbezoeken beter worden gepland. Voor de scholen maakt de Schoolkaart het museumbezoek financieel haalbaar en ook het persoonlijke contact tussen school en museum wordt zeer gewaardeerd. In 2019 worden 88 Schoolkaarten voor het voortgezet onderwijs verkocht.

Leskaarten

De 'vaste' leskaarten krijgen twee keer een aanpassing om ze te laten aansluiten bij de actuele presentatie. Daarnaast worden twaalf nieuwe leskaarten ontwikkeld, binnen het lespakket Art Collector. De leskaarten sluiten aan bij het bordspel Art Collector. Samen met partnerschool Pallas Athene College worden de leskaarten getest. De school denkt ook mee over de verspreiding van het project en hoe andere scholen het best bereikt kunnen worden. Tijdens de lancering van het bordspel op 21 oktober zijn vier leerlingen en leerkrachten aanwezig om het spel te spelen en worden ze geïnterviewd voor het promotiefilmpje van Art Collector.

Workshops en rondleidingen

De fotoworkshops van Niek Michel worden 34 keer geboekt, voor in totaal 885 leerlingen. De rondleidingen van het freelance rondleidersteam worden 87 keer geboekt. Het freelance rondleidersteam verzorgt 950 rondleidingen voor het algemene publiek.

Hoger onderwijs

Stages en onderzoek

Twee stagiaires van ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten versterken het educatieve team in 2019. Een stagiaire loopt gedurende vijf maanden drie dagen per week stage. Naast ondersteuning bieden bij verschillende educatieve activiteiten, werkt ze aan nieuwe kalenderonderwerpen voor de Digitale Scheurkalender voor de Internationale Schakel Klas en aan aanpassingen van het educatieve aanbod. De tweede stagiaire begeleidt de Museum Take Over. Daarnaast werkt het team mee aan in ieder geval twee afstudeer- en onderzoekstrajecten.

Lezingen / workshops / teamuitjes

Ook dit jaar wordt regelmatig een beroep gedaan op het museum voor educatieve expertise, begeleiding en informatie. Het educatieve team verzorgt vijftien lezingen en workshops en is regelmatig vertegenwoordigd in stuurgroepen en denktanks. Vanwege de grote vraag naar workshops en lezingen worden drie standaard workshops / lezingen ontwikkeld die via de website aangevraagd kunnen worden voor tijdens het museumbezoek. Vooral Pabo's en teams van scholen maken hier gebruik van.

Gezin met Museumdobbelspel.

Families

Museumdobbelspel

Het Museumdobbelspel wordt in 2019 7.000 keer (gratis) uitgedeeld aan families. Het succesvolle spel wordt in heel Nederland gespeeld met eigen versies, onder andere in het Dordrechts Museum, Concordia Enschede en het Museum voor Wereldculturen. Het eigen Museumdobbelspel wordt ook gebruikt en verkocht in het Bonnefantenmuseum in Maastricht, het Van Abbe Museum in Eindhoven, Stedelijk Museum Schiedam en Kunsthal KAdE in Amersfoort.

Schilderspellen

Ook het concept van de Schilderspellen wordt gedeeld met culturele partners. Gemeente Ede heeft twee kopieën van het spel voor Cultura en de zestig lokale basisscholen, die het spel kunnen 'lenen' voor een kunstproject. Ook Bibliotheek Veenendaal heeft een Schilderspel in haar drukbezochte entreegebied staan. In 2019 wordt de functionaliteit van de kwasten verbeterd en verduurzaamd.

Interactie, participatie en diversiteit

Het Kröller-Müller Museum onderschrijft de vier principes van de Code Culturele Diversiteit en past deze zoveel mogelijk toe. Om een verbinding tot stand te brengen met een zo breed mogelijk publiek wordt samengewerkt met partners.

Digitale Scheurkalenders: inclusief!

Samen met Studio-i, het platform inclusieve cultuur van het Van Abbe Museum en het Stedelijk Museum Amsterdam en Kiss the Frog, een digitaal ontwerpbureau gespecialiseerd in het ontwerpen en ontwikkelen van interactieve opstellingen voor onder meer musea, wordt het platform volledig inclusief gemaakt. De kalenders kunnen nu ook bekeken worden op iPads, het contrast en de lettergrootte kunnen worden aangepast en gebarentaal is toegevoegd. Er wordt een speciale kalender voor ouderen in verpleeghuizen ontwikkeld die gebruikt kan worden als gespreksstarter of activiteit binnen de dagbesteding. Dankzij financiële steun van de gemeente Ede wordt een Internationale Schakel Klas-kalender, gericht op jongeren met een migratie-achtergrond, en een kalender voor taalcoaches van Vluchtelingenwerk Oost-Nederland ontwikkeld. De nadruk ligt in deze kalenders op taalontwikkeling en op kennisgeving met Nederlandse kunst en cultuur, gecompleteerd met een bezoek aan het museum.

Project Internationale Schakel Klas

Naar aanleiding van het onderzoek in 2018 naar de mogelijkheden die het museum kan bieden bij de taalontwikkeling van nieuwkomers en bij de bevordering van sociale cohesie is een speciale scheurkalender ontwikkeld en een bezoek op maat. Het museum werkt samen met Internationale Schakelklas Het Streek, de gemeente Ede financiert het meerjarig vervolg. Ook Vluchtelingenwerk Oost-Nederland sluit aan.

Samenwerking Stichting Vier het Leven

Na afloop van het outreach project *Kunst Maakt de Mens* (2015-2017) voor ouderen wordt de samenwerking met Stichting Vier het Leven voortgezet in de vorm van rondleidingen bij tijdelijke tentoonstellingen en het bijwonen van de muziekzomerconcerten in de beeldentuin. In totaal nemen zo'n 34 ouderen deel aan deze activiteiten.

Lisette Pelsers (rechts) neemt de prijs voor het meest toegankelijke museum van Nederland van Stichting De Zonnebloem in ontvangst.

Toegankelijkheid

Het Kröller-Müller Museum is sinds november 2017 partner in toegankelijkheid, een project van Stichting De Zonnebloem en de Vriendenloterij, die zich ervoor inzetten de toegankelijkheid van musea, attracties, voetbalstadions en andere vrijetijdslocaties voor mindervaliden te verbeteren. De afgelopen jaren is een aantal aanpassingen en verbeteringen doorgevoerd. Er is een pagina over toegankelijkheid op de website, scootmobiel en hulphonden zijn in het museum toegestaan, er zijn rollators en rolstoelen beschikbaar, de mindervalidentoiletten zijn verbeterd en uitgebreid, met een gehandicaptenparkeerkaart kan gratis geparkeerd worden in het park en op een gehandicaptenparkeerplaats, begeleiders van gehandicapten hoeven geen entree te betalen, er zijn rondleidingen voor blinden en slechtzienden en de beveiligingsmedewerkers zijn getraind op het gebied van gastvrijheid voor mensen met een beperking.

Regelmatig ontvangt het museum cliënten van de Zonnebloem via het 'andere bedrijfsuitje' en terminale patiënten met de LaatsteWensAmbulance.

In maart 2019 roept De Zonnebloem het Kröller-Müller Museum uit tot het meest toegankelijke museum van Nederland.

Voorlees-express

Ook in 2019 doneert het Kröller-Müller Museum zo'n honderd prentenboeken van *Zwaan zoekt een vriendje* aan de Voorlees-express Arnhem: een project voor laaggeletterde families, georganiseerd door Vluchtelingenwerk Oost-Nederland.

Meertalig

Voor de vele buitenlandse bezoekers heeft het museum informatiefolders in acht talen en collectieboeken in vijf talen beschikbaar. De leskaarten voor het voortgezet onderwijs worden ook vertaald naar het Engels om de internationale scholen beter te bedienen. In totaal staan er zeven leskaarten online. Ook het aanvraagformulier voor een bezoek wordt in het Engels aangeboden om de internationale aanvragen beter te stroomlijnen. De audiotour is eveneens in acht talen verkrijgbaar. De nieuwsbrief wordt in Nederlands, Engels en Duits uitgegeven. Op de website is de 'plan je bezoek' informatie in alle acht talen te vinden.

Collectie

Objecten in de collectie

Op 31 december 2019 omvat de collectie 22.093 objecten, waarvan 406 in langdurig bruikleen. De collectie is als volgt samengesteld: 1.196 schilderijen, 2.054 sculpturen, 12.632 werken op papier, 96 mediakunst, 174 fotografie, 50 tuin- en landschapsarchitectuur, 2.167 architectuur (werken op papier en maquettes), 1.460 toegepaste kunst, 1.027 documentair materiaal, 1.237 bibliotheek Helene Kröller-Müller. Alle werken zijn geregistreerd en gefotografeerd en opgenomen in de database The Museum System. Circa 3,3 % van de collectie wordt getoond: 40,4 % schilderijen, circa 43,4 % sculpturen, circa 10,4 %, werken op papier en circa 4,9 % toegepaste kunst. Op de website zijn 5.760 objecten (27,6% van collectie) ontsloten en te vinden met de collectiezoeker.

100% van de objecten in de verzameling is geregistreerd, gefotografeerd en gedigitaliseerd en voldoet aan de eisen van aanwezigheid en vermelding van standplaats en juridische status in de registratie, afgezien van een kleine, steeds wisselende werkvoorraad.

Aanwinsten

Uit de tentoonstelling *Jan van Munster. In Motion 1970 -> 2020* worden twee werken aangekocht: *Energy field* (1989), bestaand uit twintig ellipsvormige objecten van gietijzer en een van brons, en het lichtwerk *Edged Circle* (2017). Van Munster is al sinds de jaren zeventig in het Kröller-Müller vertegenwoordigd met zijn permanente werk *Licht-donker, donker-licht* uit 1977: vier dunne neonlijnen die een subtiel licht werpen in een van de gangen. In de jaren tachtig kwamen daar zijn *IJstafels* (1986-1987) en het granieten beeld +/- in de beeldentuin bij. In de zomer van 2018 schonk Van Munster het werk *Battery For Five Fingers* (1995) aan het museum, dat ook een plek kreeg in de tuin. Samen geven de werken een goed beeld van het centrale thema in Van Munster werk: energie, aanwezig als impliciete kracht in objecten van graniet, gietijzer en brons, en meer letterlijk in de vorm van licht en koude, ter plekke opgewekt.

Ook de tentoonstelling *Charlotte Posenenske. Lexicon of Infinite Movement | Lexicon van oneindige beweging* vormt de aanleiding voor een reeks aankopen. Posenenske's seriematige werken bestaan uit 'losse' elementen die volgens een aantal regels met elkaar kunnen worden gecombineerd. *Serie B*, de eerste reeks, bestaat uit concave en convexe vormen, hoekig en rond, in de kleuren rood, geel, blauw en zwart. De vormen worden als reliëfs aan de wand gehangen of als objecten in de ruimte geplaatst. In 1968 volgen *Serie D* en *Serie DW*, bestaande uit vierkante buiselementen, respectievelijk uitgevoerd in staal en karton, die door hun formaat en vorm doen denken aan ventilatieschachten. Al vroeg in haar loopbaan heeft Posenenske een band met Nederland. In 1968 introduceerde de vermaarde galerie Art & Project in Amsterdam haar werk, dat grote verwantschap vertoont met de rationele, sobere opvattingen van Nederlandse kunstenaars, ontwerpers en architecten. De aangekochte werken zijn onderdelen van *Serie B* en *Serie D*, die onderling gecombineerd kunnen worden.

Het geluidskunstwerk *The Wind Rose* van Susan Philipsz, in het najaar geïnstalleerd bij de schuilkelder van het museum ter gelegenheid van de herdenking van *Operatie Market Garden*, wordt aangekocht en zal in 2020 een plek krijgen in de beeldentuin.

Van Maria Barnas en Lucas Lenglet worden werken aangekocht die te zien zijn geweest in hun presentaties in de reeks *Vestibulum*: van Maria Barnas de film *Origins* (2016), van Lucas Lenglet de installatie *Beware of rudely crossing it* (2019) en de film *Land and buildings* (2013-2019).

Uit de collectie van de in 2019 overleden Gerard Vermeulen, Richard Long-kenner en -verzamelaar, koopt het museum een reeks boeken, grafische werken en een 'modderwerk' aan.

Zie verder *Bijlage 2: Aanwinsten* op pagina 63.

Tijdljn

De digitale *Tijdljn* brengt belangrijke momenten uit de geschiedenis van het museum en de collectie in beeld. Met verhalen, foto's, brieven en ander archiefmateriaal wordt de lezer meegenomen in de gebeurtenissen die worden verteld vanuit het perspectief van de opeenvolgende directeuren. De verhalen zijn niet alleen inspirerend voor bezoekers, maar vormen ook een bron voor onderzoekers.

In 2019 wordt de periode van Evert Van Straaten, directeur van 1990-2012, in kaart gebracht. De verhalen uit zijn tijd zijn vanaf begin 2020 online te vinden in de *Tijdljn*.

Conserveren en restaureren

Schilderkunst

In totaal wordt aan drie werken van Vincent Van Gogh materiaaltechnisch onderzoek uitgevoerd. Zeven schilderijen worden gerestaureerd.

Voor 123 schilderijen en lijsten worden kleine conserverende behandelingen en conditiecontroles uitgevoerd en conditierapporten opgesteld ten behoeve van uitgaande bruiklenen.

Er worden twee lijsten gerestaureerd en één werk krijgt een geheel nieuwe lijst.

Bij de werkzaamheden worden ook externe restauratoren en lijstenmakers ingezet.

Ter voorbereiding op de tentoonstelling *Van Gogh and the Olive Groves* in het Van Gogh Museum en in het Dallas Museum of Art (2021-2022) wordt materiaaltechnisch en kunsthistorisch onderzoek gedaan naar *Olijfgaard* en *Olijfgaard met twee plukkers* van Vincent van Gogh uit de collectie van het Kröller-Müller. De schilderijen maken deel uit van een serie van vijftien schilderijen van olijfgaarden, die Van Gogh in 1889 in Saint-Rémy-de-Provence maakte. Het onderzoek levert hopelijk meer informatie op over de datering en de volgorde van de werken van de serie, en over hun oorspronkelijke verschijningsvorm. De bevindingen worden gedeeld tijdens expert meetings in het Van Gogh Museum, het Kröller-Müller Museum, het Metropolitan Museum of Art en het Museum of Modern Art in New York.

Werken op papier

Aan 97 uitgaande werken op papier en lijsten worden kleine conserverende behandelingen verricht en er worden conditiecontroles gedaan en conditierapporten opgesteld.

29 werken van Honoré Daumier en een werk van Jean Feuchère worden geconserveerd voor de tentoonstelling *Les Parisiens. Karikaturen van Honoré Daumier*. 149 werken worden geconserveerd voor de tentoonstelling *Het leven getekend. Werken op papier 1850-1950*. Twee werken worden geconserveerd voor de tentoonstelling *Parels uit het Verre Oosten* in 2020.

Aan 93 werken vindt een uitgebreide conditiecontrole plaats ter voorbereiding op een tentoonstelling in 2021 over tekeningen uit de periode 1500-1850.

Vrouw met kind van Vincent van Gogh wordt uitgebreid behandeld. De marges worden vervangen door marges van Japans papier, er worden twee doublures verwijderd en de te dikke aangevulde delen in de achterkant worden zoveel mogelijk verwijderd, gaatjes worden opgevuld en de achterzijde wordt deels opnieuw gedoubleerd.

Sculptuur

In totaal worden 327 sculpturen, zowel binnen als buiten, geheel of gedeeltelijk geconserveerd, gerestaureerd en onderzocht.

In de beeldentuin vindt gedurende het hele jaar regulier onderhoud en reiniging plaats van circa 75 sculpturen, naast conserverende behandelingen.

In samenwerking met vijf externe restauratoren krijgen 178 werken conserverende behandelingen en conditiecontroles vanwege uitgaande bruiklenen, permanente opstelling of aanvragen voor tentoonstellingen.

Zonder titel van André Volten wordt met een kraan op zijn nieuwe plek gehesen.

Jardin d'émail en Rocky Lumps

Twee bijzondere en omvangrijke projecten zijn de restauratie van *Jardin d'émail* (1974) van Jean Dubuffet (Le Havre 1960-Parijs 1985) en de totstandkoming van de nieuwe versie van *Rocky Lumps* (2005-2006) van Tom Claassen (Heerlen 1964).

De restauratie van *Jardin d'émail* is in 2016 van start gegaan. In 2018 is het beton van het 600 m² grote werk hersteld, scheuren zijn gedicht en het betonoppervlak is gerepareerd. Vanaf de late zomer van 2018 is het werk in een werktent geplaatst, zodat het beton goed kan drogen en er ook bij slecht weer doorgewerkt kan worden.

In 2019 wordt een nieuwe spuitmortellaag aangebracht en wordt het onderzoek naar de gewenste nieuwe verflaag afgerond. Diverse verfsystemen worden getest, onder andere door proeftegels in het tuinpad te plaatsen die door het publiek belopen worden. Eind 2019 kan het gewenste nieuwe verfsysteem worden gekozen. In de eerste maanden van 2020 worden de witte verflaag en daarna de zwarte belijning aangebracht. Dit zal gebeuren onder begeleiding van de voormalige assistent van Dubuffet, Richard Dhoedt.

Bij het werk wordt een nieuwe trap aangelegd en een betonnen pad, dat ervoor zal zorgen dat er minder vochtproblemen ontstaan aan de 'voet' van het werk.

De restauratie vindt plaats in nauwe samenwerking met de Fondation Dubuffet in Parijs.

De feestelijke opening van het gerestaureerde werk zal plaatsvinden in mei 2020.

In 2017 wordt besloten om een nieuwe versie te maken van *Rocky Lumps*. De oorspronkelijke versie wordt in 2006 in de beeldentuin geplaatst. Problemen in de constructie leiden al snel tot onbehandelbare schade. In 2015 wordt het werk in overleg met de kunstenaar 'total loss' verklaard en grotendeels vernietigd. In 2018 begint de zoektocht naar een materiaal voor de nieuw te maken versie: een natuursteen die én duurzaam is én de door Tom Claassen gewenste visuele eigenschappen heeft. In 2019 wordt de steen gekozen, die begin 2020 wordt geleverd en vervolgens in de gewenste 26 vormen wordt gesneden aan de hand van de volledige 3D-documentatie van het werk.

Zie verder *Bijlage 3: Conserveren en restaureren* op pagina 70 .

Depotwerkzaamheden

In 2019 worden 1.534 objecten verplaatst van het depot naar de ateliers voor fotografie, restauratie, het maken van conditierapporten voor bruiklenen en voorbereidingen voor tentoonstellingen. 405 objecten worden verplaatst van het depot naar een tijdelijke depotruimte vanwege een verbetering aan en herinrichting van het bestaande depot.

1.244 objecten worden verplaatst van het depot naar zaal en andersom voor tentoonstellingen. Meer dan 123 transporten worden in- en uitgepakt voor bruiklenen.

Zie verder *Bijlage 4: Bruikleenverkeer* op pagina 73.

Archief en bibliotheek

In 2019 wordt het archief van schilder en tekenaar Chris Beekman (Den Haag 1887-Blaricum 1964) overgedragen aan het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie, dat het archief zal digitaliseren en toegankelijk maken voor onderzoek.

Voor de bibliotheek wordt een zeldzaam exemplaar van het *Bulletin de l'Effort moderne* verworven. Het tijdschrift werd van 1924 tot 1927 uitgegeven door Léonce Rosenberg, eigenaar van Galerie de l'Effort Moderne in Parijs. Het gaat om het eerste nummer van jaargang 1924 met daarin het werk van onder andere *Kaartspelende soldaten* van Fernand Léger, 1917.

Bibliotheek en archief zijn dit jaar beschikbaar voor verschillende onderzoekers.

Ariëtte Dekker werkt aan de biografie van Sam van Deventer, directeur van het Kröller-Müller tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Paul van Lunteren van het Gemeentearchief Ede en Jenneke Hiensch-Hess doen onderzoek naar het noodhospitaal en meer specifiek de kraamkliniek in het dienstgebouw bij Jachthuis Sint Hubertus tijdens de Tweede Wereldoorlog. Dit resulteert in 2019 in de publicatie *Uit nood geboren* in de reeks Historische Cahiers Ede.

Gees-Ineke Smit rondt haar onderzoek af naar de betrokkenheid van Anton Kröller bij de oprichting van KLM.

Wietse Coppes van het RKD-Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis en Leo Jansen van het Huygens Instituut voor Nederlandse Geschiedenis bestuderen voor het Mondrian Edition Project de brieven van Piet Mondriaan aan Aletta de Jongh.

Jona Mooren en Eelke Muller van het NIOD instituut voor oorlogs-, holocaust- en genocide-studies zoeken in de archieven naar sporen van de in de Tweede Wereldoorlog geroofde collectie Nienhuys.

Onderzoeker Bart-Jan Baas werkt aan een onderzoek naar de glazuurrecepten van Chris Lanooij.

Onderzoek

Het museum participeert in verschillende onderzoeksprojecten.

Lichtbelasting bij een schilderij van Vincent van Gogh

In 2018 en 2019 wordt samen met de Rijksdienst Cultureel Erfgoed en de Universiteit van Amsterdam onderzoek gedaan naar *Portret van een jonge vrouw* van Vincent van Gogh in de collectie van het Kröller-Müller. Het schilderij is in de loop van de tijd sterk van kleur veranderd, waarbij vooral de rode kleur is verbleekt. Met verschillende fotografische en analytische technieken worden materiaaltechnische eigenschappen van het werk onderzocht. Hieruit blijkt de lichtgevoeligheid van een aantal verven die Van Gogh gebruikte. Het werk heeft er oorspronkelijk heel anders uitgezien. Het onderzoek geeft ook indicatoren voor het beheer van dit werk en vergelijkbare werken, waarbij de blootstelling aan licht zoveel mogelijk moet worden gereduceerd.

Trillingen

In samenwerking met de Rijksdienst Cultureel Erfgoed wordt onderzoek gedaan naar de invloed van achterkantbeschermingen van schilderijen op het trillingsgedrag van deze werken tijdens transport. Dit onderzoek zal worden uitgevoerd in het kader van een pilot project van het Netherlands Institute for Conservation, Art and Science, waarin de zogenoemde Bayesiaanse methode wordt toegepast. In deze methode spelen zowel 'harde' technische kennis als 'zachte' subjectieve ervaring en gevoel een rol.

Restauratie van *Jardin d'Émail* in een werktent

Van Gogh Worldwide

Van Gogh Worldwide, een initiatief van het RKD-Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis, het Van Gogh Museum en het Kröller-Müller Museum, wordt het belangrijkste platform voor het uploaden, verbinden, presenteren en vooral delen van kennis en onderzoek naar het werk van Vincent van Gogh. Het project richt zich in de eerste fase (november 2017 tot november 2020) op alle werken van Vincent van Gogh in Nederland (ruim 300 schilderijen en zo'n 900 werken op papier). Uiteindelijk zullen alle circa 2.000 werken van Van Gogh wereldwijd worden toegevoegd. Het project wordt financieel mogelijk gemaakt door bijdragen van het Mondriaan Fonds, de Vincent van Gogh Stichting en door bijdragen van de *founding partners*.

Van Gogh Worldwide sluit aan bij de uitgangspunten en de principes van het Netwerk Digitaal Erfgoed. Hiermee wordt het platform een van de eerste projecten die voldoen aan de principes van DERA-Digitaal Erfgoed Referentie Architectuur. Voor Van Gogh Worldwide betekent dit dat informatie afkomstig uit verschillende bronnen op elkaar aansluit en op een toegankelijke wijze wordt gepresenteerd aan de gebruiker.

Veiligheid

De afdeling besteedt veel aandacht aan training en aan het opleidingsniveau van de medewerkers. De jaarlijkse EHBO-, BHV- en brandweeroefeningen vinden plaats. De negen leden tellende bedrijfsbrandweer voert alle maandelijks verplichte oefeningen uit en oefent daarnaast regelmatig met naburige collega-brandweerkorpsen.

Naast trainingen op het gebied van communicatie en mentale weerbaarheid wordt een begin gemaakt met fysieke training en zelfverdediging.

Samen met collega's van het Drents Museum wordt een Red Teaming sessie gehouden. Bij Red Teaming wordt een geplande 'aanval' uitgevoerd op een organisatie om de effectiviteit van de beveiligingsmaatregelen te testen.

Steeds vaker wordt er met betrekking tot beveiliging, Bedrijfshulpverlening en Collectiehulpverlening overlegd met collega-musea zoals het Nederlands Openluchtmuseum, Musea Zutphen, Kasteel huis Bergh, Rijksmuseum, van Gogh museum, Museum Voorlinden, Mauritshuis en Kunstmuseum Den Haag.

ICT

Het documentmanagement- en relatiebeheersysteem DigiOffice wordt in 2019 verder in gebruik genomen. Het IT-netwerk wordt verder verbeterd waardoor hogere datasnelheden mogelijk zijn en zowel bezoekers als medewerkers gemakkelijker gebruik kunnen maken van internet en applicaties, ook via Wifi. De verschillende toegangsmogelijkheden worden uitgebreid zodat publiek en medewerkers geen last ondervinden van elkaars Wifi-gebruik.

Gebouwen en terreinen

In 2019 worden spanningsrails aangebracht in de Van de Veldevleugel om met individuele spots kunstwerken te kunnen uitlichten. Dit project wordt in 2020 afgerond. Ook worden nieuwe buizen geplaatst voor het toelaten van daglicht. In en om de gebouwen wordt dagelijks onderhoud gepleegd om het museum en de omliggende terreinen in een goede conditie te houden. Per 1 januari 2020 gaat het museum dit onderhoud in eigen beheer uitvoeren.

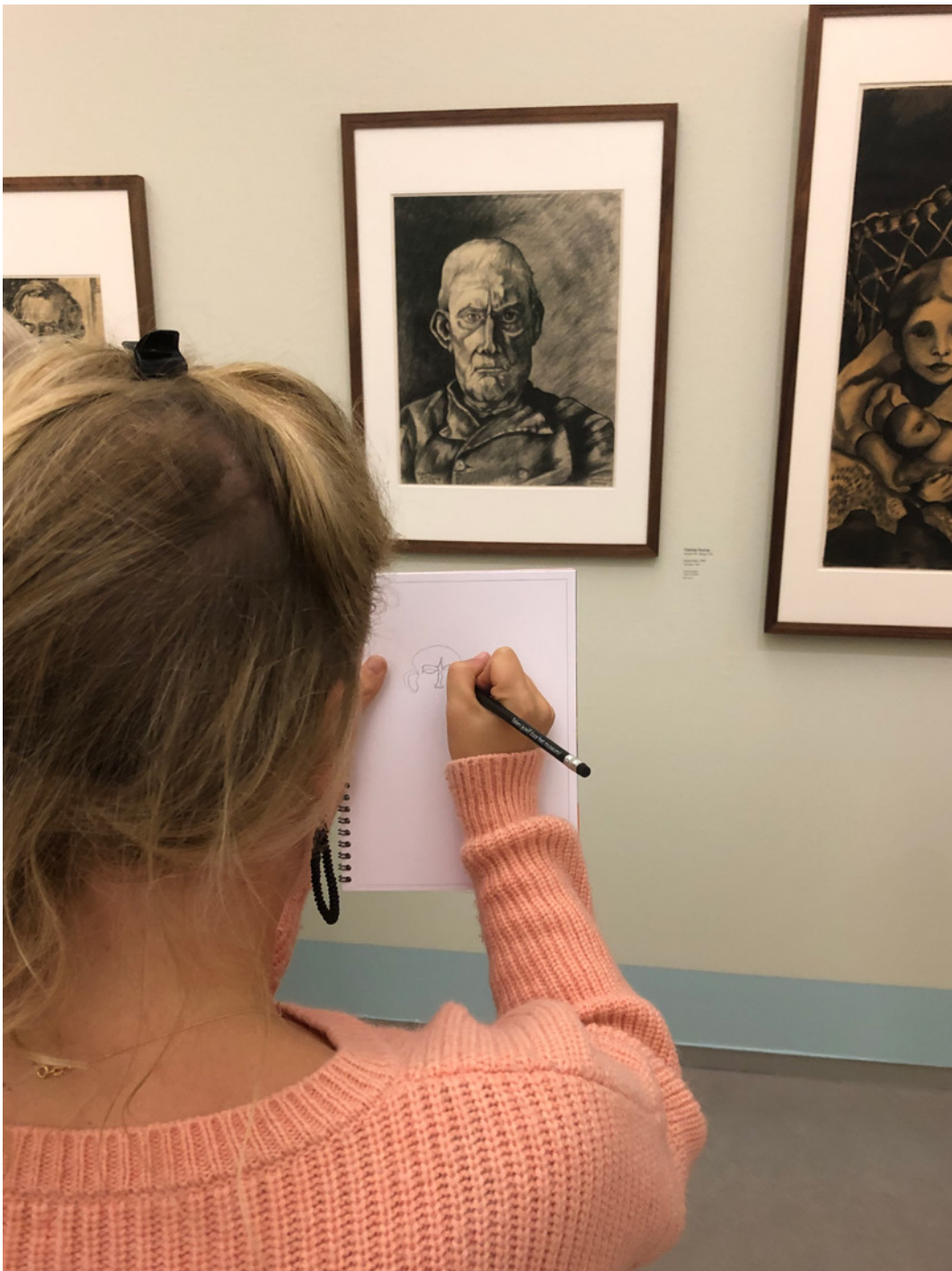
Uitbreiding

In het *Activiteitenplan Culturele Basisinfrastructuur 2017-2020* heeft het museum uitgesproken zich in deze beleidsperiode te willen inzetten voor een uitbreiding van het gebouw. Hiermee wil het museum een optimale presentatie bieden van collectie en tentoonstellingen, aan de verwachtingen van het moderne, (inter)nationale publiek blijven voldoen en de inkomsten uit de profit centers verhogen.

Met het groeiende aantal bezoekers bereikt het museum op bepaalde momenten de grenzen van zijn capaciteit, vooral in de zomervakantie en tijdens de 'piekdagen' van het schoolbezoek. De publieksvoorzieningen: ontvangstruimte, garderobe, winkel en restaurant, in de jaren zeventig ontworpen voor een jaarlijks bezoekersaantal van 250.000, zijn allang ontoereikend, een ontvangstruimte voor scholieren ontbreekt zelfs geheel. Ook de beschikbare tentoonstellingsruimte van 3.300 m² is onvoldoende. Door het ontbreken van een tentoonstellingsvleugel moet de vaste collectie telkens gedeeltelijk wijken voor tijdelijke tentoonstellingen, waardoor tijdens inrichtingsperioden bovendien een te groot deel van het museum niet toegankelijk is. Door de ambities op het gebied van de tentoonstellingsprogrammering wordt dit probleem alleen maar nijpender.

In 2018 is met medewerking van vijftien interne werkgroepen een Programma van Eisen opgesteld voor de onderdelen collectie, tentoonstellingen, depot, techniek en installaties, beveiliging en veiligheid, automatisering, educatie, restauratie, duurzaamheid, facilitair, horeca, kantoor, winkel, publieksvoorzieningen en toegankelijkheid.

Op grond van het Programma van Eisen is door Tadao Ando Architect & Associates een uitbreidingsstudie gemaakt, die begin 2020 zal worden afgerond. In 2020 zullen naar verwachting eveneens verdere stappen worden gezet ten aanzien van het ontwerp, het vergunningentraject en de financiering.

Het tekenboek bij *Het leven getekend* in gebruik bij een jonge bezoekerster.

FINANCIËEL

Rijksoverheid

Per 1 januari 2017 is de Erfgoedwet in werking getreden. In de wet zijn met name de beheersactiviteiten vastgelegd ten aanzien van collecties en gebouwen. De publieksactiviteiten blijven onder de culturele basisinfrastructuur (BIS) vallen. Voor 2019 zijn op basis van de meerjarenbegroting 2017-2020 door het Ministerie van OCW de volgende bedragen toegezegd:

- BIS € 1.847.271.
- Erfgoedwet Collectiebeheer € 2.182.673
- Erfgoedwet Huisvesting € 4.385.657

Bovengenoemde bedragen zijn inclusief toerekening van prijs- en loonbijstellingen over de jaren 2015 tot en met 2019.

De totale subsidietoezegging over 2019 bedraagt € 8.415.601.

Bankgiro Loterij

De BankGiro Loterij is sinds 1999 hoofdbegunstiger van het museum. Het museum werkt sinds 2015 met het zogenoemde 'geormerkt werven'. De bijdrage uit het geormerkt werven over 2019 bedraagt ruim € 187.000 en wordt besteed aan de restauratie van *Jardin d'émmail* van Jean Dubuffet.

Helene Kröller-Müller Fonds

Aanwas

In het jaar 2019 krijgt het Helene Kröller-Müller Fonds nieuwe toezeggingen van in totaal € 188.698. Hiervan wordt een bedrag van € 102.697 ontvangen in 2019.

Van de (periodieke) giften ontvangen in 2019 is € 167.500 bestemd voor specifieke projecten. € 80.000 is geormerkt als bijdrage aan de restauratie van *Jardin d'émmail*.

Bijdragen uit het fonds

Het Helene Kröller-Müller Fonds draagt in 2019 met € 60.000 bij aan de tentoonstelling *Het begin van een nieuwe wereld*, met € 10.000 aan de restauratie van *Boerderij in Duivendrecht bij avond* van Piet Mondriaan, met € 15.000 aan de tentoonstelling *Als kunst je lief is* via een geormerkte bijdrage Hof Hoorneman Bankiers en met € 5.000 bij aan de tentoonstelling *Het leven getekend* via een geormerkte bijdrage van Dirkwager Legal & Taks.

Op 10 mei wordt de Helene Kröller-Müller Kamer in het Nederlands Tegelmuseum in Otterlo geopend. In de kamer is de tegelcollectie van Helene Kröller-Müller ondergebracht. Hiermee heeft het Tegelmuseum een permanente publiekstrekker in huis en het Kröller-Müller Museum maakt een collectie-onderdeel dat anders niet wordt getoond, toegankelijk voor het publiek in een passende context. Het Helene Kröller-Müller Fonds steunt dit project met een bijdrage van € 25.000.

Help Jardin d'émmail

Op 11 februari 2018 is het Helene Kröller-Müller Fonds de campagne *Help Jardin d'émmail* gestart. Donateurs kunnen de restauratie van het werk steunen door een of meer vlakken van tien vierkante meter van het 600 m² grote kunstwerk te adopteren à € 5.000, door een eenmalige of periodieke schenking. De donateurs worden automatisch bronzen boeker van het Helene Kröller-Müller Fonds. In 2019 wordt op verschillende manieren aandacht gevraagd voor de campagne. Met advertorials in specifieke tijdschriften, door het bijsluiten van de flyer, in nieuwsbrieven en tijdens bijeenkomsten van het Helene Kröller-Müller Fonds. Inmiddels zijn 43 delen van de in totaal 60 delen geadopteerd. Ook worden diverse cultuur- en restauratiefondsen aangeschreven. Dit zorgt in 2019 voor een extra bijdrage in het dekkingsplan van € 170.000. De totale bijdrage via de campagne *Help Jardin d'émmail* is € 220.000.

Bijeenkomsten Helene Kröller-Müller Fonds

In 2019 organiseert het Helene Kröller-Müller Fonds zes bijeenkomsten. De eerste bijeenkomst is op 18 januari in het Zaans Museum. In 2018 is het schilderij *Portret van Mej. Guurtje van de Stadt* van Claude Monet gerestaureerd dankzij een anonieme bijdrage aan het Helene Kröller-Müller Fonds. Onder leiding van de conservator wordt een bezoek georganiseerd aan de vaste opstelling in het Zaans Museum waar *Guurtje* te zien is.

Op 11 februari wordt traditiegetrouw de geboortedag van Helene gevierd. De viering van haar 150ste geboortedag in 2019 vindt plaats op een bijzondere locatie: het 'IK-eiland' van kunstenaar Jan van Munster in Oost-Souburg.

Op 11 mei organiseren Strijkkwartet Biënnale Amsterdam en het Helene Kröller-Müller Fonds een concert door het Borusan Quartet in de grote beeldenzaal van het museum.

Voor de boekers van wie de vijfjaarstermijn in 2019 afloopt vindt op 5 september in het depot een voorbeziging plaats van de tentoonstelling *Het leven getekend*. De bijeenkomst is een bijzonder bedankje voor de steun en het vertrouwen in de afgelopen jaren.

Op 18 september krijgen de boekers van het Helene Kröller-Müller Fonds als eerste de gelegenheid om de schuilkelder te bezichtigen, die voor het eerst in de geschiedenis van het museum is opengesteld voor publiek.

Met conservator Renske Cohen Tervaert als rondleider krijgen de boekers op 11 oktober een voorbeziging review van de tentoonstelling *Het leven getekend*.

Daarnaast worden er vier bijeenkomsten georganiseerd voor relaties van boekers.

Overig

RESULTAAT

Het exploitatieresultaat over 2019 van de Stichting Kröller-Müller Museum bedraagt negatief € 50.845. Het negatieve resultaat wordt ten laste gebracht van de Algemene reserve. Per 2019 is door het Ministerie van OCW besloten dat er geen Bestemmingsfondsen OCW meer aangehouden hoeven te worden. Het museum heeft in 2017 en 2018 een deel van het positieve resultaat toegevoegd aan het Bestemmingsfonds OCW (BIS). Het totale saldo van het fonds, ad € 143.273 is per ultimo 2019 vrijgevallen ten gunste van de Algemene reserve.

De directe opbrengsten stijgen ten opzichte van 2018 met bijna € 250.000. De stijging wordt veroorzaakt door een stijging van de opbrengsten uit entreegelden en uit verkopen in de winkel. De bijdragen van fondsen dalen sterk dit jaar door minder bijdragen van fondsen voor tentoonstellingen en lagere uitgaven voor aankopen ten opzichte van 2018. Aankopen worden gefinancierd vanuit het Helene Kröller-Müller fonds met gelden van de BankGiro Loterij.

Conservator Renske Cohen Tervaert geeft een rondleiding door *Het leven getekend*.

De salarislsten stijgen in 2019 ten opzichte van 2018 als gevolg van het uitbreiden van de formatie. De huisvestingskosten stijgen licht. De stijging wordt geheel veroorzaakt doordat de salariskosten van de Technische dienst Gebouwen en Installaties ten laste worden gebracht van het huisvestingsbudget. De overige lasten stijgen met € 230.000. Deze stijging wordt met name veroorzaakt door een stijging van de kosten voor Collectiepresentatie en Marketing.

INVESTEREN

De investeringen in 2019 bestaan voor het merendeel uit:

- Vernieuwing van de objectbeveiliging ad € 91.166.
- Herinrichting van de bibliotheek ad € 59.614.
- Aanschaf van een audio-installatie voor de aula en de Van de Leeuwzaal ad € 58.475.

DUURZAAM ONDERNEMEN

Eind 2019 wordt het Breeam-NL In-Use certificeringstraject intern afgerond. Begin 2020 ontvangt het museum de uitslag van het certificeringstraject. De doelstellingen zijn behaald: zowel op het onderdeel Beheer als het onderdeel Gebruik wordt de score 'Excellent' gehaald. Op het onderdeel Asset wordt de score 'Very good' behaald. Hiermee wordt het Kröller-Müller Museum het hoogst scorende museum ter wereld. Ook wordt in 2019 een interne rapportage over de milieuprestaties van het museum opgesteld.

Zie verder *Bijlage 5: Interne rapportage milieuprestaties* op pagina 74 .

GEDRAGSCODE

Ondernemingsraad

In 2019 vergadert de Ondernemingsraad zes maal met de Directie en woont eenmaal een vergadering bij van de Raad van Toezicht om ook daar het personeelsbeleid te bespreken. Met de Directie worden jaarlijks de financiële cijfers besproken. Belangrijke thema's in het overleg tussen Directie en Ondernemingsraad in 2019 zijn de steeds concreter wordende plannen voor een belangrijke uitbreiding van het gebouw en de versterking van de Directie met een Commercieel directeur.

Leden van de Ondernemingsraad maken deel uit van sollicitatiecommissies en werkgroepen, volgen cursussen en hebben ontmoetingen met andere ondernemingsraden in het veld. De Ondernemingsraad vergadert maandelijks.

Duurzame inzetbaarheid en goede arbeidsomstandigheden van de nu en in de toekomst in het Kröller-Müller werkzame personen blijven de belangrijkste aandachtspunten voor de Ondernemingsraad.

Governance Code Cultuur

Het Kröller-Müller Museum onderschrijft de acht principes van de Governance Code Cultuur. Sinds 1 januari 2019 is de nieuwe Governance Code Cultuur van kracht. Het Kröller-Müller heeft zijn Statuten aangepast aan de nieuwe code, evenals het Reglement Raad van Toezicht en het Directiereglement. Voor de Commissies van de Raad van Toezicht zijn Uitvoeringsreglementen opgesteld.

Principe 1: De organisatie realiseert haar maatschappelijke doelstelling door culturele waarde te creëren, over te dragen en / of te bewaren.

- Het museum onderschrijft alle aanbevelingen van dit principe en heeft deze geborgd in de uitvoering van zijn werkzaamheden.

Principe 2: De organisatie past de principes van de Governance Code Cultuur toe en licht toe hoe zij dat heeft gedaan (pas toe én leg uit). De organisatie volgt de aanbevelingen op en wijkt daar alleen gemotiveerd van af (pas toe óf leg uit).

- Het museum heeft nagenoeg alle aanbevelingen uit de Governance Code Cultuur overgenomen. Afwijkingen worden in het Bestuursverslag gemeld. Het Bestuursverslag wordt op de website van het museum geplaatst.
- De naleving van de code is verankerd in de Reglementen en Statuten van het museum. In de jaaragenda van de Raad van Toezicht is de jaarlijkse evaluatie van de code opgenomen.
- Er hebben zich in 2019 geen dilemma's of ongewenste belangenverstremelingen voorgedaan.

Principe 3: Bestuurders en toezichthouders zijn onafhankelijk en handelen integer. Zij zijn alert op belangenverstremeling, vermijden ongewenste belangenverstremeling en gaan op een transparante en zorgvuldige wijze om met tegenstrijdige belangen.

- Er heerst een open cultuur binnen de Directie en de Raad van Toezicht. Mogelijke belangverstremelingen worden openlijk besproken en afgewogen. Nevenactiviteiten van de leden van de Raad van Toezicht worden jaarlijks besproken, Directieleden melden nevenactiviteiten bij indiensttreding en alvorens zich te conformeren aan een nieuwe nevenactiviteit.
- In de Raad van Toezicht hebben geen oud-bestuursleden zitting.
- De procedure met betrekking tot het omgaan met mogelijke ongewenste belangenverstremeling is vastgelegd in de Statuten van het museum.

Principe 4: Bestuurders en toezichthouders zijn zich bewust van hun eigen rol en de onderlinge verdeling van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden en handelen daarnaar.

- De informatieplicht van de Directie is vastgelegd in de Reglementen en Statuten. De minimale informatieverstrekking is tevens vastgelegd in de jaaragenda van de Raad van Toezicht.
- De Directie informeert de Raad van Toezicht over externe contacten, waar de Directie het nodig acht om de Raad van Toezicht over deze externe contacten te informeren. Hierbij hanteert de Directie de principes van de code bij het maken van de afweging.
- Met de Ondernemingsraad zijn afspraken gemaakt over de formele en informele overleggen met de Directie. Ook is statutair vastgelegd dat de Ondernemingsraad jaarlijks aanwezig is bij een vergadering van de Raad van Toezicht. Een lid van de Raad van Toezicht is aangewezen als vertrouwenspersoon voor de Ondernemingsraad.

Principe 5: Het bestuur is verantwoordelijk voor de algemene en dagelijkse leiding, het functioneren en de resultaten van de organisatie.

- De uitgangspunten voor het besturen van het museum zijn vastgelegd in het Directiereglement en in de Statuten. Hierin zijn ook de bevoegdheden en verantwoordelijkheden vastgelegd.
- Het Directiereglement is in 2019 aangepast en goedgekeurd door de Raad van Toezicht.

Principe 6: Het bestuur gaat zorgvuldig en verantwoord om met de mensen en de middelen van de organisatie.

- Het museum heeft een actueel risico-analyse- en beheersysteem dat minimaal eenmaal per jaar met de Raad van Toezicht en de accountant wordt besproken.
- Het museum heeft een Klokkenluidersregeling en een lid van de Raad van Toezicht is vertrouwenspersoon voor de Ondernemingsraad en de medewerkers.
- Medewerkers van het museum kunnen zonder tussenkomst van een leidinggevende of collega contact opnemen met een vertrouwenspersoon.
- Een medewerker is speciaal aangesteld voor arbeidgerelateerde omstandigheden. Op regelmatige basis wordt er door deze medewerker een risico-inventarisatie en -evaluatie geïnitieerd.
- Het museum is aangesloten bij de museum CAO en beloont zijn medewerkers conform de CAO.

Principe 7: De raad van Toezicht voert zijn toezichthoudende, adviserende en werkgeversrol op een professionele en onafhankelijke wijze uit.

- De externe accountant is benoemd door de Raad van Toezicht. Ieder jaar brengt de accountant verslag uit aan de Raad van Toezicht. Meerdere malen per jaar heeft de accountant contact met de voorzitter van de Financiële commissie van de Raad van Toezicht.
- De taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de Raad van Toezicht zijn vastgelegd in de Statuten en in het Reglement Raad van Toezicht.
- De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor de aanstelling van leden van de Directie. In 2019 heeft de Raad van Toezicht de Commercieel directeur aangesteld en diens integriteit, geschiktheid en kwaliteit getoetst.
- In 2019 is een aangepast Reglement Raad van Toezicht vastgesteld. Hierin is de taakverdeling en de werkwijze van de Raad vastgelegd.
- In 2019 heeft de Raad van Toezicht eenmaal vergaderd in afwezigheid van de Directie. In deze vergadering is het functioneren van de Raad van Toezicht besproken.
- Een afvaardiging van de Raad van Toezicht, waaronder de voorzitter, heeft in 2019 gesproken met de Algemeen directeur over diens functioneren en de samenwerking. In 2020 zal er met alle directeuren individueel worden gesproken door afvaardigingen van de Raad van Toezicht.

Principe 8: De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor zijn samenstelling en waarborgt daarbij deskundigheid, diversiteit en onafhankelijkheid.

- Vacatures in de Raad van Toezicht worden openbaar gemaakt via de website van het museum. Voor de werving wordt gebruik gemaakt van een wervingsbureau, gespecialiseerd in het werven van leden van Raden van Toezicht.
- Voor de leden van de Raad van Toezicht is een algemeen profiel en een specifiek profiel opgesteld, gebaseerd op de gewenste expertises in de Raad van Toezicht. Bij iedere vacature worden de profielen getoetst op actualiteit en wenselijkheid.
- De zittingstermijn van leden van de Raad van Toezicht bedraagt acht jaar. In bijzondere omstandigheden kunnen maximaal twee leden tegelijkertijd een zittingstermijn van maximaal twaalf jaar hebben. Het kan hier gaan om een nakomeling van de stichters van het museum of om situaties waarin het langer aanblijven van een lid gewenst is in verband met het afronden van een zwaarwegend dossier. Het museum wijkt hierin af van de code.

- Het rooster van aan- en aftreden van de Raad van Toezicht is opgenomen in het Bestuursverslag van het museum. Het Bestuursverslag wordt op de website van het museum geplaatst.
- Leden van de Raad van Toezicht krijgen geen vergoeding voor hun werkzaamheden. Onkosten voor het bijwonen van de vergaderingen van de Raad van Toezicht of voor overige werkzaamheden in het kader van het lidmaatschap van de Raad kunnen worden gedeclareerd bij het museum.

Wet Normering bezoldiging Topfunctionarissen

Sinds 1 januari 2013 is de Wet Normering bezoldiging Topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) van kracht. Binnen de Stichting Kröller-Müller Museum vallen de Algemeen directeur, de Zakelijk directeur en de Commercieel onder de WNT. De WNT-norm voor 2019 bedraagt € 194.000. De Stichting Kröller-Müller Museum blijft daar ruim onder.

Nevenfuncties Algemeen directeur Lisette Pelsers

- Voorzitter Adviescommissie Beeldende Kunst Prins Bernhard Cultuur Fonds, Amsterdam.
- Voorzitter Bestuur Fentener Van Vlissingen Fonds, Utrecht.
- Lid Ethische Codecommissie voor Musea, Amsterdam.
- Lid Raad van Advies Certificatiecommissie post-initiële opleiding tot restaurator, Universiteit van Amsterdam.
- Lid Raad van Advies Dordrechts Museum.

Nevenfuncties Zakelijk directeur Frits de Vogel

- Voorzitter Stichting Verduurzaming Musea.
- Voorzitter Adviesraad 't Soperse Bos (VVE).
- Directeur / eigenaar Frits de Vogel Interim & Projectmanagement (geen activiteiten sinds 1 augustus 2019).

Nevenfuncties Commercieel directeur Winfred Voordendag

- Penningmeester bestuur theatergroep De Warme Winkel.
- Penningmeester bestuur theatergroep 't Barre Land.
- Voorzitter bestuur theatergroep Kassys.
- Lid bestuur VACI (Verzekeringen en Arrangementen voor de Creatieve Industrie).
- Penningmeester Raad van Toezicht PS Theater (tot oktober 2019).
- Penningmeester Raad van Toezicht theatergroep Schwalbe (tot oktober 2019).

Bezoekers in de Van Gogh Galerij.

C. RATIO'S

	2015	2016	2017	2018	2019
Current ratio vlottende activa / kortlopende schulden	467%	205%	209%	240%	180%
Solvabiliteit eigen vermogen / totaal passiva	67%	29%	26%	25%	19%
subsidie OCW / som der baten	55%	55%	53%	50%	53%
personeelslasten / subsidie OCW	61%	59%	81%	77%	77%

D. RISICO'S EN ONZEKERHEDEN

RENTERISICO'S

Het Kröller-Müller Museum heeft geen kredietfaciliteit en derhalve is het kredietrisico zeer beperkt. De renterisico's zijn toegenomen als gevolg van de lage rentestanden als vergoeding op deposito's.

VALUTARISICO'S

Het Kröller-Müller Museum beheerst de risico's die voortvloeien uit valutaschommelingen op termijn door middel van aankoop van vreemde valuta ten behoeve van de financiële verplichtingen die in vreemde valuta zijn gesteld.

KREDIETRISICO'S

Om de omvang van het kredietrisico bij elke partij of op elke markt te beperken, toetst het Kröller-Müller Museum de kredietwaardigheid van opdrachtgevers en afnemers vooraf grondig.

LIQUIDITEITS- EN KASSTROOMRISICO'S

De beschikbare liquiditeiten worden ondergebracht bij banken met tenminste een A+ rating.

OPERATIONEEL

Na de inkomsten uit entreegelden (47%) vormen de inkomsten uit het commerciële buitenlandse bruikleenverkeer met momenteel ruim 33% de belangrijkste component van de directe eigen opbrengsten van het museum. De inkomsten uit het buitenland fluctueren omdat er telkens nieuwe, incidentele, overeenkomsten worden gesloten.

WET- EN REGELGEVING

Het museum voldoet aan de in de subsidiebeschikking van het Ministerie van OCW opgelegde verplichtingen:

- Het museum is 42 uur per week geopend en bovendien op alle feestdagen met uitzondering van Nieuwjaarsdag.
- Het museum beschikt over een integraal en actueel veiligheidsplan, dat periodiek getoetst wordt.
- 100% van de objecten in de verzameling is geregistreerd, gefotografeerd en gedigitaliseerd en voldoet aan de eisen van aanwezigheid en vermelding van standplaats en juridische status in de registratie, afgezien van een kleine, steeds wisselende werkvoorraad.

De *Meerjarenbegroting* en het *Activiteitenplan 2017-2020* vormen het beleidskader voor deze periode.

- Het museum ontvangt 8.258 scholieren uit het primair onderwijs en 26.132 uit het voortgezet onderwijs (norm is respectievelijk 7.500 en 32.500). 113 scholen uit het primair onderwijs en 88 scholen uit het voortgezet onderwijs maken gebruik van de Schoolkaart.
- Er vinden zestien tentoonstellingen in eigen huis (norm is vier) plaats.
- Er worden vijf tijdelijke educatieve lesprogramma's en zeven educatieve projecten gerealiseerd (norm = 1) naast het vaste educatieve aanbod.
- Er worden 268 tijdelijke bruiklenen wereldwijd verstrekt (norm is 150) aan zestig bruikleengevers en 144 tijdelijke bruiklenen ingeleend (norm is tien).

- Het aantal websitebezoeken is gestegen van 505.945 in 2013 naar 935.439 in 2019 (norm is 350.000). Het totaal aantal unieke bezoekers: 719.695.

Op Facebook heeft het museum 29.330 volgers. Het aantal volgers op Instagram is 35.615. De digitale nieuwsbrief wordt maandelijks verzonden naar 10.386 ontvangers in het Nederlands, 1.170 ontvangers in het Engels en 205 in het Duits.

F. KORT VERSLAG NAMENS DE RAAD VAN TOEZICHT

Met belangstelling en waardering heeft de Raad van Toezicht kennisgenomen van de inhoud van het Bestuursverslag en de Jaarrekening 2019 van de Stichting Kröller-Müller Museum. De externe accountant heeft de vergadering in maart bijgewoond waarin de Jaarrekening is besproken. De verklaring van de accountant is opgenomen bij de overige gegevens. De Directeur heeft de Jaarrekening ter goedkeuring voorgelegd aan de Raad van Toezicht. De Raad heeft mede op grond van de controleverklaring en het bijbehorende accountantsverslag de Jaarrekening goedgekeurd, waarna deze door de Directeur van de Stichting is vastgesteld.

De collectie en de tentoonstellingen blijken ook in 2019 weer bij een groot nationaal en internationaal publiek aan te slaan. Mede dankzij de succesvolle tentoonstellingen *Het begin van een nieuwe wereld* en *Het leven getekend* zijn de bezoekersaantallen in 2019 hoger dan groot. Ook in het buitenland maken veel bezoekers kennis met de collectie van het museum. De Raad van Toezicht complimenteert de Directie en de medewerkers met de prestaties die dit jaar zijn verricht en met de toename van het aantal bezoekers.

De Raad van Toezicht vergadert in 2019 vijf maal met de Directie. Bezoekersaantallen en financiële zaken zijn elke vergadering onderwerp van gesprek en analyse. Ook de planvorming voor een uitbreiding van het museum en de samenstelling en uitbreiding van de Raad zijn belangrijke punten. Dit jaar zijn verschillende externe adviseurs aangeschoven bij de vergaderingen om brainstorms te leiden en presentaties te geven in het kader van de mogelijke uitbreiding. Verschillende documenten zijn aangepast: het Treasury-statuut, het Bestuursreglement en het Reglement Raad van Toezicht. Er zijn naast de al bestaande Financiële Commissie twee nieuwe commissies in het leven geroepen: de Remuneratiecommissie en de Huisvestingscommissie. De Remuneratiecommissie bestaat uit Pim van der Feltz en Henriëtte Bast. De bezetting van de Huisvestingscommissie is nog niet definitief vastgesteld. De Financiële commissie bestaat uit Hans Kamps en Thessa Menssen. De Financiële commissie is aanwezig bij de bespreking van de Jaarrekening 2019 in bijzijn van de Directeur, de Zakelijk directeur, de Financial controller en de accountants.

De Raad heeft gesproken met de Ondernemingsraad over het personeelsbeleid. De relatie met Het Nationale Park De Hoge Veluwe heeft ook de aandacht, met name gericht op een continue verbetering van de samenwerking op het gebied van marketing en voor zaken als beveiliging en natuurbeheer.

In de laatste vergadering van het jaar is de Raad van Toezicht akkoord gegaan met de statutenwijziging, die noodzakelijk is vanwege de gewijzigde directiestructuur en de nieuwe Governance Code Cultuur. Frits de Vogel is met ingang van 1 augustus Zakelijk directeur en Winfred Voordendag is met ingang van 1 oktober Commercieel directeur. Beiden zijn benoemd als bestuurders in de vergadering van december 2019. Lisette Pelsers blijft Algemeen directeur.

De Raad onderschrijft volledig de negen principes van de Governance Code Cultuur en toetst in 2019 de toepassing van de code.

De Raad van Toezicht bestaat eind 2019 uit Hans Kamps (voorzitter), Henriëtte Bast, Conny Braams, Pim van der Feltz, Eric Mackay en Thessa Menssen.

De Raad vergadert drie maal zonder de Directie.

De Raad van Toezicht hecht er tot slot aan zijn dank uit te spreken jegens de medewerkers van het museum, die zich het afgelopen jaar opnieuw met groot enthousiasme hebben ingezet. De Raad is de medewerkers daarvoor erkentelijk en dankt hen voor hun inspanningen.

Functies en relevante nevenfuncties van de leden van de Raad van Toezicht

Conny Braams

Executive Vice President Unilever Benelux & Home Care Europe.

Nevenfuncties

- Vicevoorzitter VNO-NCW.
- Vicevoorzitter Federatie Nederlandse Levensmiddelen Industrie.
- Lid Advisory Board Rotterdam School of Management.

Pim van der Feltz

Directeur Google Nederland.

Nevenfuncties

- Lid Raad van Commissarissen NV de Nederlandse Spoorwegen (Groep).
- Lid Raad van Advies NWO (De Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek).
- Lid Wetenschappelijke Adviesraad IVIR.

Hans Kamps

Nevenfuncties

- Bestuurder Nederland Onderneemt Maatschappelijk!
- Voorzitter Bestuur Verenigd Zorgcollectief.
- Voorzitter SNPI.
- Voorzitter Raad van Commissarissen Happy Nurse.
- Voorzitter Stichting Brokken (experimentele muziek).
- Lid Bestuur Vitalmedtech.
- Lid Dagelijks Bestuur Veroz (platform in de gezondheidszorg).
- Lid Centrale Raad Kamer van Koophandel.
- Lid Raad van Toezicht Verweij Jonker Instituut.
- Lid Raad van Toezicht Openbare Bibliotheek Rotterdam.
- Lid Raad van Toezicht Spirit Amsterdam.
- Lid Raad van Advies NBA (Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants).

Eric Mackay

Directeur Nederlands Tegelmuseum.

Nevenfuncties

- Lid Algemeen Bestuur Waterschap Vallei en Veluwe.
- Voorzitter Stichting Sportservice Ede.
- Voorzitter Museumoverleg Ede.
- Voorzitter Stichting Joods Monument Ede.
- Voorzitter van de Vereniging Edese Monumenten (tot mei 2019).

Thessa Menssen

Nevenfuncties

- Lid Raad van Commissarissen FM.
- Lid Raad van Commissarissen Post NL.
- Lid Raad van Commissarissen Alliander.
- Lid Raad van Toezicht Scheepvaartmuseum.

Henriëtte Bast

Advocaat Codex Mulder B.V.

Nevenfuncties

- Secretaris van de Raad van Toezicht van Stichting Openbaar Onderwijs aan de Amstel.
- Bestuurslid Vereniging Vrienden van Museum Het Rembrandthuis.
- Voorzitter Bestuur van de Vereniging Alliance Française Amsterdam.

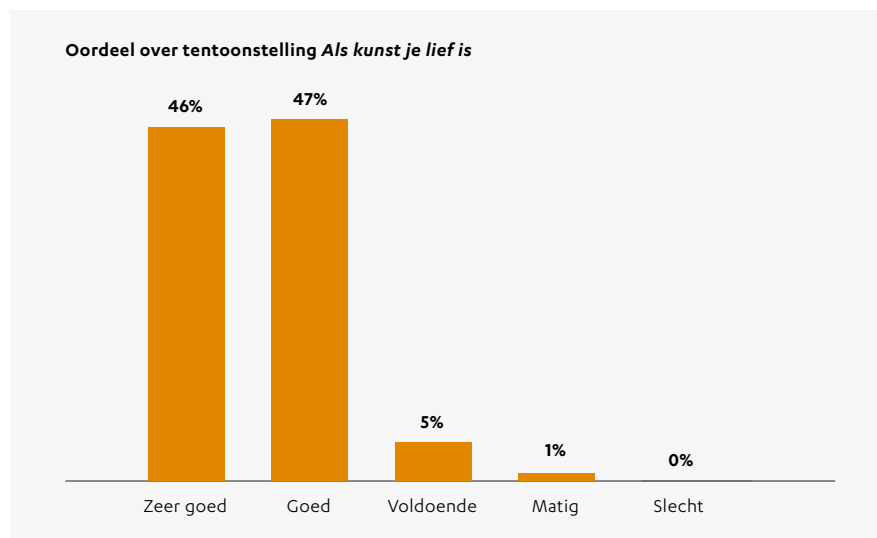
Rooster van aan- en aftreden Raad van Toezicht

Naam	datum benoeming	datum herbenoeming	datum aftreden	hoedanigheid
Pim van der Feltz	01 09 2014	01 09 2018	01 09 2022	
Hans Kamps	01 09 2014	01 09 2018	01 09 2022	voorzitter
Conny Braam	26 06 2018	26 06 2022	26 06 2026	
Eric Mackay	26 06 2018	26 06 2022	26 06 2026	familie Kröller-Müller/ vertrouwenspersoon OR
Thessa Menssen	26 03 2018	26 03 2022	26 03 2026	
Henriëtte Bast	26 06 2019	26 06 2023	26 06 2027	

BIJLAGEN

BIJLAGE 1 PUBLIEKSONDERZOEK ALS KUNST JE LIEF IS

De tentoonstelling *Als kunst je lief is* wordt op 3 februari afgesloten. De tentoonstelling is achttien weken voor het publiek te bezichtigen. In deze periode trekt het museum 116.586 bezoeken. De prognose van 110.000 bezoeken is ruimschoots gehaald. Normaliter trekt het museum zo'n 80.000 bezoekers in de maanden oktober tot en met januari. Tijdens de tentoonstelling is publieksonderzoek uitgevoerd. Het onderzoek is opgezet om een representatief beeld te krijgen van de bevindingen van met name de Nederlandse bezoekers. De vragen zijn via een *online tool* aangeboden aan bezoekers die in het museum via een uitnodigingskaart hun e-mailadres achterlaten. In totaal werken 1.034 bezoekers aan het onderzoek mee.

Voorname conclusies:

- Vier op de vijf bezoekers komt voor *Als kunst je lief is*; hiervan komt 46% speciaal voor de expositie en 34% voor zowel de tentoonstelling als (de vaste collectie van) het Kröller-Müller Museum.
- Vrijwel iedereen bezoekt in de periode van 30 september 2018 tot en met 3 februari 2019 de tentoonstelling: in totaal 97%. Gemiddeld genomen heeft de bezoeker ongeveer twee uur de tijd genomen om de tentoonstelling te bekijken.
- Vrijwel alle respondenten zijn woonachtig in Nederland. 32% van de bezoekers is afkomstig uit de provincie Gelderland. 45% van de bezoekers komt uit de Randstad (Noord- en Zuid-Holland en Utrecht).
- Bijna een derde van de bezoekers verblijft in de regio, meestal in een hotel of bungalow.
- Vrijwel alle bezoekers vinden *Als kunst je lief is* goed (47%) tot zeer goed (46%).
- Voor veel bezoekers worden de verwachtingen overtroffen (44%) terwijl voor 41% de tentoonstelling conform verwachting is.
- 32% van de bezoekers maakt gebruik van de Museumkaart en koopt een entreeticket voor Het Nationale Park De Hoge Veluwe bij een van de ingangen. 14% van de bezoekers heeft een Rembrandtkaart en 13% gebruikt de Bank Giro loterij VIP-kaart.
- Van de bezoekers die door hun bezoek aan *Als kunst je lief is* voor het eerst naar het Kröller-Müller Museum komen, is circa een derde nog onbekend met het museum. Dit komt neer op 3% van alle bezoekers gedurende de tentoonstellingsperiode ofwel 3.300 mensen. De helft van het nieuwe bezoek is jonger dan 50 jaar.

- Volgens de respondenten onderscheidt het museum zich door rust, ruimte en een hoge kwaliteit van het aanbod (66% heeft deze mening). Andere onderscheidende zaken die respondenten aangeven zijn internationale klasse (41%), afwisselende tentoonstellingen (41%) en een aantrekkelijk gebouw (38%).
- Gevraagd naar welke eigenschappen het beste bij het Kröller-Müller passen, wordt uniek (64%), sympathiek (55%) en creatief (42%) het meest gekozen door de respondenten.

Het publieksonderzoek levert daarnaast een substantieel aantal nieuwe 'opt-ins' (aanmeldingen voor de digitale nieuwsbrief) op: 1.046 voor het museum en 450 voor de Vereniging Rembrandt.

BIJLAGE 2 AANWINSTEN

Stanley Brouwn

1 pied, 1/2 pied, 1/4 pied, 1/8 pied, 1/16 pied, 1/32 pied, 1995

drukwerk op papier

40 × 7 × 0,3 cm

KM 134.200

herkomst Bibliotheek KröllerMüller Museum

Jan Henderikse

Broadway, 1983

fotokopie op papier, karton en zwart lint

11,9 × 36,5 × 3,7 cm

KM 134.201

herkomst Bibliotheek KröllerMüller Museum

AANKOPEN

Maria Barnas

Origins, 2016

video

KM 134.215

herkomst Annet Gelink Gallery, Amsterdam

Jan Dibbets

Perspectief correctie (uit Artists & Photographs, 1970), 1967

drukwerk op papier

50 × 64,9 cm

KM 134.172

herkomst collectie Gerard Vermeulen, Nijmegen

Braco Dimitrijevic

Accidental drawing, 1968

foto op papier

89 × 69 × 3,1 cm (inclusief lijst)

inv.nr. KM 134.147

herkomst The Mayor Gallery, London

Ewerdt Hilgemann

Quadratbild, 1967

hout en spaanplaat, gespoten

95 × 95 × 4 cm

inv.nr. KM 134.148

herkomst Ewerdt Hilgemann, Amsterdam

Ewerdt Hilgemann

Reliëfstructuren, 1971

plastispan

2 delen, elk 90,3 × 90,3 × 2,5 cm

inv.nr. KM 134.149

herkomst Ewerdt Hilgemann, Amsterdam

Ewerdt Hilgemann

Reliëfstructuur, 1976

hardhout

6 delen, elk 50 × 50 × 5,8 cm

inv.nr. KM 134.150

herkomst Ewerdt Hilgemann, Amsterdam

Lucas Lenglet

Land and buildings, 2013-2019

digitale videoprojectie (in loop)

inv.nr. KM 134.213

herkomst Lucas Lenglet, Amsterdam

Lucas Lenglet

Beware of rudely crossing it, 2019

veiligheidsspelden, vernikkelde metalen ringen

1800 × 240 cm

inv.nr. KM 134.214

herkomst Lucas Lenglet, Amsterdam

Richard Long

From along a riverbank, 1971

drukwerk op papier (boek)

23,4 × 12 × 1,9 cm

inv.nr. KM 134.170

herkomst collectie Gerard Vermeulen, Nijmegen

Richard Long

From around a lake, 1973

drukwerk op papier (boek)

23,4 × 12 × 1,9 cm

inv.nr. KM 134.171

herkomst collectie Gerard Vermeulen, Nijmegen

Richard Long

Twelve works 1979-1981, 1981

drukwerk op papier (boek)

14,1 × 19,2 × 1,1 cm

inv.nr. KM 134.139

herkomst collectie Gerard Vermeulen, Nijmegen

Richard Long*Planes of vision*, 1983

drukwerk op papier (boek)

25,5 × 13,7 × 1,5 cm

inv.nr. KM 134.140

herkomst collectie Gerard Vermeulen, Nijmegen

Richard Long*Sixteen works*, 1984

drukwerk op papier (boek)

21,6 × 30 × 1,2 cm

inv.nr. KM 134.141

herkomst collectie Gerard Vermeulen, Nijmegen

Richard Long*Mud hand prints*, 1984

inkt en modder op papier (boek)

37 × 31,9 × 2,8 cm

inv.nr. KM 134.142

herkomst collectie Gerard Vermeulen, Nijmegen

Richard Long*Mud hand print*, 1984

modder op karton

30,9 × 45 cm

inv.nr. KM 134.160

herkomst collectie Gerard Vermeulen, Nijmegen

Richard Long*Muddy water marks*, 1985

drukwerk op papier (boek)

42,8 × 30 × 1,1 cm

inv.nr. KM 134.168

herkomst collectie Gerard Vermeulen, Nijmegen

Richard Long*Dust Dobros Desert Flowers*, 1987

drukwerk op papier

31 × 31 × 2,1 cm

inv.nr. KM 134.143

herkomst collectie Gerard Vermeulen, Nijmegen

Richard Long*Sahara circle (Homage to Vincent van Gogh)*,
1988

offset op papier

59,4 × 84 cm

inv.nr. KM 134.162

herkomst collectie Gerard Vermeulen, Nijmegen

Richard Long*Nile - Papers of river muds*, 1990

drukwerk op papier (boek met foedraal)

39 × 32,9 × 5,3 cm (boek), 39 × 32,9 × 5,3 cm

(foedraal)

inv.nr. KM 134.144

herkomst collectie Gerard Vermeulen, Nijmegen

Richard Long*Nile, Murrumbidgee, paper of river muds Los Angeles*, 1990

drukwerk op papier van riviermodder

31 × 23 cm

inv.nr. KM 134.165

herkomst collectie Gerard Vermeulen, Nijmegen

Richard Long*Kicking stones*, 1990

drukwerk op papier

70,4 × 21 cm

inv.nr. KM 134.166

herkomst collectie Gerard Vermeulen, Nijmegen

Richard Long*Throwing snow into a circle*, 1991

offset op papier

40 × 50 cm

inv.nr. KM 134.164

herkomst collectie Gerard Vermeulen, Nijmegen

Richard Long*Hours miles*, 1996

drukwerk op papier

2 sets met elk 8 ansichtkaarten, elk 15,5 × 10,7
× 0,4 cm

inv.nr. KM 134.167

herkomst collectie Gerard Vermeulen, Nijmegen

Richard Long*The time of space*, 2005

offset-litho op papier

77 × 52,5 cm

inv.nr. KM 134.159

herkomst collectie Gerard Vermeulen, Nijmegen

Richard Long

Dartmoor, 2006
 drukwerk op papier (boek)
 25,8 × 21,5 × 5 cm (foedraal)
 inv.nr. KM 134.145
 herkomst collectie Gerard Vermeulen, Nijmegen

Richard Long

Six walks, 2006
 drukwerk op papier
 47,5 × 31,8 × 1,5 cm
 inv.nr. KM 134.146
 herkomst collectie Gerard Vermeulen, Nijmegen

Richard Long

One thing leads to another, 2007
 offset op papier
 49,5 × 70 cm (2 exemplaren)
 inv.nr. KM 134.163
 herkomst collectie Gerard Vermeulen, Nijmegen

Richard Long

No footprints, 2013
 offset op papier
 45,5 × 62,8 cm
 inv.nr. KM 134.161
 herkomst collectie Gerard Vermeulen, Nijmegen

Jan van Munster

Energy field, 1989
 gietijzer, brons
 21 delen, 23 x 19 cm
 inv.nr. KM 134.175
 herkomst Jan van Munster, Oost-Souburg

Jan van Munster

Edged circle, 2017
 neonbuizen, transformator
 Ø 299 cm
 inv.nr. KM 134.174
 herkomst Jan van Munster, Oost-Souburg

Susan Philipsz

The Wind Rose, 2019
 geluidsinstallatie over 8 kanalen
 inv.nr. KM 134.217
 herkomst Ellen de Bruijne Projects, Amsterdam

Charlotte Posenenske

Serie B Relief, 1967-2015
 gespoten en gebogen aluminium
 100 × 50 × 14 cm
 inv.nr. KM 134.179
 herkomst Galerie Mehdi Chouakri, Berlijn

Charlotte Posenenske

Serie D Relief, 1967-2015
 gegalvaniseerd plaatstaal
 50 × 66 × 58 cm
 inv.nr. KM 134.180
 herkomst Galerie Mehdi Chouakri, Berlijn

Charlotte Posenenske

Serie D Relief, 1967-2015
 gegalvaniseerd plaatstaal
 50 × 66 × 58 cm
 inv.nr. KM 134.182
 herkomst Galerie Mehdi Chouakri, Berlijn

Charlotte Posenenske

Serie D Relief, 1967-2015
 gegalvaniseerd plaatstaal
 50 × 92 × 50 cm
 inv.nr. KM 134.183
 herkomst Galerie Mehdi Chouakri, Berlijn

Charlotte Posenenske

Serie D Relief, 1967-2015
 gegalvaniseerd plaatstaal
 50 × 46 × 58 cm
 inv.nr. KM 134.184
 herkomst Galerie Mehdi Chouakri, Berlijn

Charlotte Posenenske

Serie D Relief, 1967-2015
 gegalvaniseerd plaatstaal
 50 × 27 × 92 cm
 inv.nr. KM 134.185
 herkomst Galerie Mehdi Chouakri, Berlijn

Charlotte Posenenske

Serie D Relief, 1967-2015
 gegalvaniseerd plaatstaal
 50 × 92 × 50 cm
 inv.nr. KM 134.186
 herkomst Galerie Mehdi Chouakri, Berlijn

Charlotte Posenenske

Serie D Relief, 1967-2015
 gegalvaniseerd plaatstaal
 50 × 92 × 50 cm
 inv.nr. KM 134.187
 herkomst Galerie Mehdi Chouakri, Berlijn

Charlotte Posenenske

Serie D Relief, 1967-2015
 gegalvaniseerd plaatstaal
 50 × 92 × 50 cm
 inv.nr. KM 134.188
 herkomst Galerie Mehdi Chouakri, Berlijn

Charlotte Posenenske

Serie D Relief, 1967-2015
 gegalvaniseerd plaatstaal
 50 × 92 × 50 cm
 inv.nr. KM 134.189
 herkomst Galerie Mehdi Chouakri, Berlijn

Charlotte Posenenske

Serie D Relief, 1967-2015
 gegalvaniseerd plaatstaal
 50 × 66 × 58 cm
 inv.nr. KM 134.190
 herkomst Galerie Mehdi Chouakri, Berlijn

Charlotte Posenenske

Serie D Relief, 1967-2015
 gegalvaniseerd plaatstaal
 50 × 23 × 50 cm
 inv.nr. KM 134.191
 herkomst Galerie Mehdi Chouakri, Berlijn

Charlotte Posenenske

Serie D Relief, 1967-2015
 gegalvaniseerd plaatstaal
 50 × 83 × 35 cm
 inv.nr. KM 134.192
 herkomst Galerie Mehdi Chouakri, Berlijn

Charlotte Posenenske

Serie D Relief, 1967-2015
 gegalvaniseerd plaatstaal
 50 × 83 × 35 cm
 inv.nr. KM 134.193
 herkomst Galerie Mehdi Chouakri, Berlijn

Charlotte Posenenske

Serie B Relief, 1967-2015
 gespoten en gebogen aluminium
 100 × 50 × 14 cm
 inv.nr. KM 134.194
 herkomst Galerie Mehdi Chouakri, Berlijn

Charlotte Posenenske

Serie B Relief, 1967-2015
 gespoten en gebogen aluminium
 100 × 50 × 14 cm
 inv.nr. KM 134.195
 herkomst Galerie Mehdi Chouakri, Berlijn

Charlotte Posenenske

Serie B Relief, 1967-2015
 gespoten en gebogen aluminium
 100 × 50 × 14 cm
 inv.nr. KM 134.196
 herkomst Galerie Mehdi Chouakri, Berlijn

Charlotte Posenenske

Serie B Relief, 1967-2015
 gespoten en gebogen aluminium
 100 × 50 × 14 cm
 inv.nr. KM 134.197
 herkomst Galerie Mehdi Chouakri, Berlijn

Charlotte Posenenske

Serie B Relief, 1967-2015
 gespoten en gebogen aluminium
 100 × 50 × 14 cm
 inv.nr. KM 134.198
 herkomst Galerie Mehdi Chouakri, Berlijn

Charlotte Posenenske

Serie B Relief, 1967-2015
 gespoten en gebogen aluminium
 100 × 50 × 14 cm
 KM 134.199
 herkomst Galerie Mehdi Chouakri, Berlijn

Jan Rothuizen

Beeldentuin Kröller-Müller Museum, 2018
 inkt op papier
 50 × 65 cm
 KM 134.158
 herkomst Jan Rothuizen

herman de vries

revue integration 1 aktuell 65, 1965 (januari)
 drukwerk op papier
 30,4 × 21,4 × 0,3 cm
 inv.nr. KM 134.130
 herkomst K.K.G. Bleijenberg, Hulshorst

herman de vries

revue integration 2/3, 1965 (mei)
 drukwerk op papier
 29,7 × 21,9 × 0,7 cm
 inv.nr. KM 134.131
 herkomst K.K.G. Bleijenberg, Hulshorst

herman de vries

revue integration 4, 1965 (november)
 drukwerk op papier
 29,7 × 21 × 1 cm
 inv.nr. KM 134.132
 herkomst K.K.G. Bleijenberg, Hulshorst

herman de vries

revue integration 5 und 6, 1966 (april)
 drukwerk op papier
 29,7 × 21,2 × 1,1 cm
 inv.nr. KM 134.133
 herkomst K.K.G. Bleijenberg, Hulshorst

herman de vries

revue integration 7/8, 1967 (februari)
 drukwerk op papier
 29,7 × 21 × 9 cm
 inv.nr. KM 134.134
 herkomst K.K.G. Bleijenberg, Hulshorst

herman de vries

revue integration 9, 1967 (lente/zomer)
 drukwerk op papier
 29,8 × 21,4 × 0,2 cm
 inv.nr. KM 134.135
 herkomst K.K.G. Bleijenberg, Hulshorst

herman de vries

revue integration 10, 1967 (november)
 drukwerk op papier
 29,8 × 21 × 0,9 cm
 inv.nr. KM 134.136
 herkomst K.K.G. Bleijenberg, Hulshorst

herman de vries

revue integration 11/12, 1976
 drukwerk op papier
 30 × 21,5 × 2 cm
 inv.nr. KM 134.137
 herkomst K.K.G. Bleijenberg, Hulshorst

herman de vries

revue integration 13/14, 1972 (oktober)
 drukwerk op papier
 30 × 22,2 × 0,6 cm
 inv.nr. KM 134.138
 herkomst K.K.G. Bleijenberg, Hulshorst

SCHENKINGEN**Leo Asemota**

After Walter: 10th anniversary edition, 2017 (2 maart)
 audio (cd), fotoboek en drukwerk op papier
 in kartonnen koker
 41,3 × 21,8 cm (koker)
 KM 134.178
 herkomst Leo Asemota

Francis Bacon

Homage to Van Gogh, 1988
 offsetlithografie op papier
 94,2 × 70 cm
 KM 134.173
 herkomst collectie Gerard Vermeulen, Nijmegen

Jan Dibbets

Zonder titel, 1967
 zeefdruk op papier
 50 × 70 cm
 inv.nr. KM 134.156
 herkomst Maarten Prak (nalatenschap Niels L. Prak)

Ewerdt Hilgemann

Kubusstructuur Nr. 134, 1971
 multiplex, verf
 60 × 60 × 60 cm
 inv.nr. KM 134.152
 herkomst Ewerdt Hilgemann, Amsterdam

Ewerdt Hilgemann*Kubusstructuur Nr. 135, 1972*

multiplex, verf

90 × 90 × 4 cm

inv.nr. KM 134.153

herkomst Ewerdt Hilgemann, Amsterdam

Ewerdt Hilgemann*Kubusstructuur Nr. 142, 1972*

multiplex, verf

60 × 60 × 60 cm

inv.nr. KM 134.154

herkomst Ewerdt Hilgemann, Amsterdam

Ewerdt Hilgemann*Reliëfstructuur Nr. 183, 1976*

hardhout

114 × 114 × 6 cm

inv.nr. KM 134.155

herkomst Ewerdt Hilgemann, Amsterdam

Ewerdt Hilgemann*Großes rundes Bild Nr.6, 1965*meubelplaat, fineer, beukenhout en latex
Ø 89,5 cm

inv.nr. KM 134.151

herkomst Ewerdt Hilgemann, Amsterdam

François Morellet*4 trames de tirets 0°, 45°, 90°, 135°, 1971*

zeefdruk op papier

62 × 81 cm

inv.nr. KM 134.157

herkomst Maarten Prak (nalatenschap Niels
L. Prak)**Jan van Munster***Studie voor <Energy field>, 1985*

grafiet en krijt op papier

70,2 × 49,9 cm

inv.nr. KM 134.203

herkomst Jan van Munster, OostSouburg

Jan van Munster*Studie voor <Energy field>, 1985*

grafiet en krijt op papier

65,2 × 50,4 cm

inv.nr. KM 134.204

herkomst Jan van Munster, OostSouburg

Jan van Munster*Studie voor <Energy field>, 1985*

grafiet en krijt op papier

65,2 × 50,4 cm

inv.nr. KM 134.205

herkomst Jan van Munster, OostSouburg

Jan van Munster

Jan van Munster*Studie voor <Energy field>, 1985*

grafiet en krijt op papier

65,2 × 50,4 cm

inv.nr. KM 134.206

herkomst Jan van Munster, OostSouburg

Jan van Munster*Studie voor <Energy field>, 1985*

grafiet en krijt op papier

65,2 × 50,4 cm

inv.nr. KM 134.207

herkomst Jan van Munster, OostSouburg

Jan van Munster*Studie voor <Energy field>, 1985*

grafiet en krijt op papier

65,2 × 50,4 cm

inv.nr. KM 134.208

herkomst Jan van Munster, OostSouburg

Jan van Munster*Studie voor <Energy field>, 1985*

grafiet en krijt op papier

65,2 × 50,4 cm

inv.nr. KM 134.209

herkomst Jan van Munster, OostSouburg

Jan van Munster*Studie voor <Energy field>, 1985*

grafiet en krijt op papier

70,2 × 49,9 cm

inv.nr. KM 134.210

herkomst Jan van Munster, OostSouburg

Jan van Munster

Studie voor <Energy field>, 1985

grafiet en krijt op papier

70,2 × 49,9 cm

inv.nr. KM 134.211

herkomst Jan van Munster, OostSouburg

Jan van Munster

Studie voor <Energy field>, 1985

grafiet en krijt op papier

70,2 × 49,9 cm

inv.nr. KM 134.212

herkomst Jan van Munster, OostSouburg

Charlotte Posenenske

Raumteiler, 2019

MDF, foamboard, houten frame, scharnieren
en certificaat

Variabel: 252,5 × 252,5 × 252,5 cm

inv.nr. KM 134.181

herkomst Galerie Mehdi Chouakri, Berlijn

BIJLAGE 3 CONSERVEREN EN RESTAUREREN

Schilderijen

Restauratie

- Paul Gauguin, *Atiti*, KM 103.466
- Isaac Israëls, *Mand met bloemen*, KM 104.270
- Piet Mondriaan, *Boerderij in Duivendrecht bij avond*, KM 107.061
- Emile Schuffenecker, *Stilleven met kom en vruchten*, KM 104.191
- Jan Toorop, *„Morgen“ (na de werkstaking)*, KM 107.687
- Henry van de Velde, *Stilleven*, KM 110.789
- Floris Verster, *Portret van H.P. Bremmer*, KM 102.520.

Materiaaltechnisch onderzoek

- Vincent van Gogh, *Olijfgaard*, KM 104.278
- Vincent van Gogh, *Olijfgaard met twee plukkers*, KM 104.796
- Vincent van Gogh, *Portret van een jonge vrouw*, KM 106.498

Restauratie schilderijlijsten

- Isaac Israëls, *Mand met bloemen*, KM 104.270
- Vincent van Gogh, *Kop van een vrouw*, KM 104.790

Nieuwe schilderijlijst

- Piet Mondriaan, *Boerderij in Duivendrecht bij avond*, KM 107.061

Beelden

- Carl André, *Copper ribbon*, KM 117.563
- Jean Arp, *Wolkenherder*, KM 111.939
- Jean Arp, *Étoile*, KM 125.965
- Constantin Brancusi, *Le commencement du monde*, KM 123.593
- Alexander Calder, *Zonder titel (maquette voor een sculptuur in de beeldentuin)*, KM 129.989
- Lynn Chadwick, *Beast XVI*, KM 128.121
- César Domela Nieuwenhuis, *N. Relief nr. 8*, KM 127.825
- Jean Dubuffet, *Jardin d'email*, KM 117.256
- Georg Ehrlich, *Drinkend Kalf*, KM 124.651
- Alberto Giacometti, *L'homme qui marche II*, KM 117.904
- Hans Heerup, *De waakhond*, KM 127.334
- Kazuo Kadonaga, *Wood No. 11 M*, KM 112.685
- Kazuo Kadonaga, *Wood No. 5 R*, KM 125.156
- Fernand Léger, *Personnage et nature morte*, KM 112.899
- Wilhelm Lehmbruck, *Grosse Stehende*, KM 118.056
- Joep van Lieshout, *Mobile home*, KM 127.508
- Jacques Lipchitz, *Eerste studie*, KM 118.067
- Jacques Lipchitz, *Zittende man*, KM 118.883

'Morgen' (na de werkstaking) van Jan Toorop tijdens het afnemen van de vernis.

- Jaques Lipchitz, *Ontvoering van Europa*, KM 119.106
- Jacques Lipchitz, *Theseus en de minotaurus*, KM 121.340
- Jacques Lipchitz, *Baadster*, KM 121.987
- Jacques Lipchitz, *De ontmoeting*, KM 123.727
- Jacques Lipchitz, *Bellerophon temt Pegasus*, KM 128.006
- Edgardo Mannucci, *Rifacimento idea n. 3*, KM 112.882
- Mario Merz, *Impermeabile*,
- George Minne, *De geknielde van de fontein*, KM 134.100
- Pjotr Müller, *Soleares-tristes*,
- David Nash, *Running Table*, KM 115.551
- Marta Pan, *Sculpture flottante*, Otterlo, KM 115.762
- Eduardo Paolozzi, *St. Sebastian III*, KM 120.736
- Giuseppe Penone, *Sentiero*, KM 112.988
- Nicholas Pope, *Odd Elms*, KM 115.945
- Nicholas Pope, *Yoo Hoo*, KM 133.446
- Georg Rickey, *Two vertical, three horizontal lines*, KM 121.890
- Auguste Rodin, *Femme accroupie*, KM 128.205
- Richard Serra, *Spin out, for Robert Smithson*, KM 125.400
- Piet Sleghers, *Zwijn*, KM 127.271
- David Smith, *Voltri IV*, KM 114.217
- Kenneth Snelson, *Needle tower*, KM 115.996
- Evert Strobos, *Pallisade*, KM 120.218
- Lee Ufan, *Relatum*, KM 116.000
- David Vandekop, *Semafoor*, KM 133.248
- Henk Visch, *(Zonder titel) Brug*, KM 126.321
- Carel Visser, *Stervend paard*, KM 116.961
- André Volten, *Zonder titel*, KM 133.925
- André Volten, *Zonder titel*, KM 133.926
- Rudi H. van de Wint, *View*, KM 130.565
- Bill Woodrow, *Albero e uccello*, KM 114.649
- Frits Wotruba, *Hockende Figur*, KM 127.603

BIJLAGE 4 BRUIKLEENVERKEER

Uitgaande bruiklenen (totaal)	268
Uitgaande bruiklenen Nederland	67
Uitgaande bruiklenen buitenland	201
Bruikleennemers (totaal)	60
Bruikleennemers Nederland	25
Bruikleennemers buitenland	35
Inkomende bruiklenen (totaal)	144
Inkomende bruiklenen Nederland	135
Inkomende bruiklenen buitenland	9
Bruikleengevers (totaal)	42
Bruikleengevers Nederland	41
Bruikleengevers buitenland	1
Uitgaande bruiklenen Vincent van Gogh (schilderijen)	78
Uitgaande bruiklenen Vincent van Gogh (tekeningen)	41
Totaal	119

BIJLAGE 5 INTERNE RAPPORTAGE MILIEUPRESTATIES

Volgens onderstaande tabel neemt de CO₂ voetafdruk van het museum met 6,6% toe. Deze toename wordt veroorzaakt door een aanpassing van de emissiefactoren. Worden dezelfde emissiefactoren gebruikt voor 2018, dan neemt de voetafdruk van het museum af met 0,67%.

	Doelstelling	2016	2017	2018	Eenheid	Gerealiseerd 2016-2017	Gerealiseerd 2017-2018
CO² footprint	-2%	1.207	1.162	1.239	ton CO ²	-3,7%	6,6%
Drinkwaterverbruik	-2%	17,4	11,7	9,2	liter/bezoekers	-32,8%	-21,8%
Afval	-2%	32,0	35,0	25,5	ton kg	9,4%	-27,1%
Vervuilingincidenten	- 2%	0	0	0	incidenten		
Energieverbruik	-2%	16.428	15.523	15.753	GigaJoules	-5,5%	-1,4%

	Elektra			Gas		
	KwH	Mutatie	MJ	m ³	Mutatie	MJ
2014	897.222	100%	3.229.999	363.799	100%	12.794.811
2015	984.636	9,7%	3.544.690	367.498	1%	12.924.905
2016	919.568	-6,6%	3.310.445	257.455	-29,9%	9.054.692
2017	798.995	-13,1%	2.876.382	250.737	-2,6%	8.818.420
2018	690.588	-13,6%	2.486.117	281.146	12,1%	9.887.905
2019	640.749	-7,2%	2.306.696	244.700	-13%	8.606.099

	Zonnepanelen			Totaal	Index
	KwH	Mutatie	MJ	MJ	tov 2014
2014				16.024.810	100%
2015				16.469.594	102,8%
2016	371	100%	1.335	12.366.472	77,2%
2017	43.980	11758,3%	158.328	11.853.130	74%
2018	69.003	56,9%	284.411	12.622.432	78,8%
2019	63.560	-7,9%	228.816	11.141.611	69,5%

JAARREKENING 2019

BALANS PER 31 DECEMBER 2019

(euro)

ACTIVA	31 december 2019	
Vaste activa		
Materiële vaste activa		6.521.116
Vlottende activa		
Vorraden	954.662	
Vorderingen	1.293.425	
Liquide middelen	8.068.253	
	<hr/>	
Som der vlottende activa		10.316.340
		<hr/>
TOTALE ACTIVA		16.837.456
<hr/>		
PASSIVA	31 december 2019	
Eigen vermogen		
Algemene reserve		3.148.516
Bestemmingsreserves:	-	
Bestemmingfondsen: OCW (exploitatie)	-	
	<hr/>	
Totaal Eigen Vermogen		3.148.516
Fonds kunstaankopen		318.294
Voorzieningen		
Voorziening jubileumgratificatie		91.803
Voorziening groot onderhoud huisvesting		497.029
Langlopende schulden		
Investeringsubsidies	4.902.216	
Nog te besteden Erfgoedwet huisvesting	2.163.929	
	<hr/>	
		7.066.145
Kortlopende schulden		
Crediteuren	2.044.071	
Nog te besteden Erfgoedwet huisvesting	1.184.228	
Belastingen en premies sociale verzekeringen	244.122	
Vooruitontvangen subsidie	881.150	
Overige schulden	1.362.098	
	<hr/>	
		5.715.669
TOTALE PASSIVA		16.837.457

EXPLOITATIEREKENING OVER 2019

(euro)

BATEN

Directe opbrengsten	4.552.502
Indirecte opbrengsten	440.791
	<hr/>
	4.993.293

Subsidie OCW

Regeling specifiek cultuurbeleid	1.847.271
Erfgoedwet huisvesting	2.833.054
Erfgoedwet collectiebeheer	2.182.673
	<hr/>
	6.862.998

Overige subsidies/bijdragen

997.295**SOM DER BATEN****12.853.586****LASTEN**

Salarislasten	5.266.028
Afschrijvingen	316.771
Huisvestingslasten	2.833.054
Aankopen	558.900
Overige lasten	4.066.381
	<hr/>

SOM DER LASTEN**13.041.024**

Saldo uit gewone bedrijfsvoering	-187.638
Saldo rentebaten -/- lasten	612
Koersverschillen	-31
Mutatie aankoopfonds	-253.788
	<hr/>

EXPLOITATIERESULTAAT**-440.845**

(euro)

RESULTAATBESTEMMING

Exploitatieresultaat	-440.845
----------------------	----------

Mutatie Bestemmingsfondsen

Onttrekking Bestemmingsreserve aanloopkosten uitbreiding museum	390.000
---	---------

EXPLOITATIERESULTAAT

als basis voor bepalen 'niet bestede OCW subsidie'	-50.845
---	----------------

Vrijval Bestemmingsfonds OCW (BIS)	143.273
------------------------------------	---------

Onttrekking aan Algemene reserve	-92.428
----------------------------------	---------

TOTAAL RESULTAATBESTEMMING	-50.845
-----------------------------------	----------------

TOELICHTING BEHORENDE TOT DE JAARREKENING 2019

Algemeen

Stichting Kröller-Müller Museum is op 14 maart 1928 opgericht. Grondslagen voor de waardering en de bepaling van het resultaat Algemene grondslagen De grondslagen voor de waardering van activa en passiva en de bepaling van het resultaat zijn gebaseerd op aanschaffingskosten dan wel vervaardigingkosten.

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Materiële vaste activa

De kunstvoorwerpen en de reproductierechten zijn voor een pro memorie waarde opgenomen. De kunstvoorwerpen bestaan uit kunstvoorwerpen in eigendom van de Stichting verkregen door de fusie met de Kröller-Müller Stichting, kunstvoorwerpen die na de verzelfstandiging van 1 juli 1994 zijn aangeschaft met behulp van bijdragen van derden, niet zijnde bijdragen van het ministerie van OCW (51% regeling).

Onder de materiële vaste activa zijn begrepen alle vaste activa die zijn bestemd om de uitoefening van de werkzaamheden van de stichting duurzaam te dienen. Deze omvatten:

- materieel inclusief vervoermiddelen;
- overige inventarissen en bedrijfsmiddelen.

Waardering vindt plaats op aanschaffingswaarde verminderd met afschrijvingen en eventuele duurzame waardeverminderingen. Afschrijving vindt plaats in jaarlijks gelijke termijnen. In het jaar van aanschaf wordt pro rata afgeschreven.

Voorraden

De voorraden worden opgenomen tegen kostprijs, onder aftrek van een voorziening voor incurantheid.

Vorderingen

De vorderingen zijn gewaardeerd op nominale waarde, voor zover nodig onder aftrek van een voorziening voor oninbaarheid.

Eigen vermogen

Samenstelling en weergave is conform Handboek Verantwoording Cultuursubsidies.

Overige activa en passiva

De overige activa en passiva zijn gewaardeerd op nominale waarde.

Grondslagen voor de bepaling van het resultaat

De baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop deze betrekking hebben. Braams, Pim van der Feltz, Eric Mackay en Thessa Menssen.

Kröller-Müller Museum
Houtkampweg 6
6731 AW Otterlo
+31 (0)318 59 12 41
info@krollermuller.nl
www.krollermuller.nl